

S.E. JACOBSEN, P.L. ANDERSEN, Å.D. NORDØ, M. SLETTEN OG D. ARNESEN

Sosial ulikhet i barn og unges deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter

Betydningen av sosioøkonomiske ressurser, geografi og
landbakgrunn

Sigurd Eid Jacobsen,
Patrick Lie Andersen, Åsta Dyrnes Nordø,
Mira Sletten og Daniel Arnesen

Sosial ulikhet i barn og unges deltakelse
i organiserte fritidsaktiviteter

Betydningen av sosioøkonomiske ressurser,
geografi og landbakgrunn

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

Bergen/Oslo 2021

© Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor 2021
Rapport 2021:01

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
Co/Institutt for samfunnsforskning
Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo
www.sivilsamfunn.no

ISBN (print): 978-82-7763-693-1
ISBN (online): 978-82-7763-694-8

ISSN (print): 1891-2168
ISSN (online): 1891-2176

Rapporten er finansiert av Kulturdepartementet gjennom prosjektet «Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor». Senteret er et samarbeidsprosjekt mellom NORCE Samfunn og Institutt for samfunnsforskning.

Innhold

Innhold	3
Forord	5
Innledning.....	7
Problemstillinger.....	8
Ulikheter i deltakelse. Hva sier tidligere forskning?	11
Deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter	12
Sosial ulikhet i deltakelse: betydningen av sosioøkonomiske ressurser.....	13
Geografiske forskjeller i deltakelse.....	15
Unge med innvandrerbakgrunn og deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter.....	16
Data og metode.....	19
Datamaterialet: Ungdata 2014–2019.....	19
Hovedutvalg (utvalg 1): nasjonale data for ungdomsskolen og Vg1–Vg2 (2014–2019).....	20
Tidsserieutvalg (utvalg 2): nasjonale data for ungdomsskolen og Vg1–Vg2 over tid.....	21
VGS-utvalg (utvalg 3): Nasjonale data for Vg1–Vg3 (2017–2019) med innvandrerbakgrunn.....	22
Variabler og definisjoner.....	23
Regelmessig deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter.....	23
Sosioøkonomiske ressurser.....	25
Geografi.....	26
Innvandrerbakgrunn.....	26
Analyser	27
Deltakelse og forskjeller etter sosioøkonomisk status.....	29

Deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter	29
Forskjeller i deltakelse etter sosioøkonomisk status	34
Betydningen av økonomiske og kulturelle ressurser	38
Innvandrerbakgrunn har lite å si for sammenhengen.....	43
Geografiske forskjeller i deltakelse.....	47
Fylkes- og kommuneforskjeller.....	47
Deltakelse i urbane og rurale kontekster.....	50
Sosioøkonomisk bakgrunn i en lokal kontekst	50
Deltakelse blant unge med og uten innvandrerbakgrunn	55
Deltakelse etter landgrupper.....	56
De vanligste landbakgrunnene.....	59
Betydningen av ulikhet i sosioøkonomiske ressurser	61
Avslutning og diskusjon	65
Tydelige sosiale forskjeller, særlig i idrett og kulturaktiviteter.....	65
Familieøkonomien betyr mer for deltakelse i idrettslag nå enn før.....	66
Små forskjeller etter fylke og sentralitetsgrad, men betydelige variasjoner mellom kommunene.....	66
Større forskjeller blant unge med innvandrerbakgrunn enn i majoritetsbefolkningen.....	67
Hvilke implikasjoner har funnene – og hva bør det forskes mer på framover?..	68
Litteratur	71
Vedlegg.....	77
Sammendrag/Abstract.....	85

Forord

Prosjektet inngår i prosjektet «Inkludering av barn og unge i frivilligheten» ved Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor 2020–2025. Senteret er finansiert av Kulturdepartementet og en rekke andre departementer.

Rapporten er skrevet i samarbeid mellom forskere fra Institutt for samfunnsforskning, NORCE Samfunn og Velferdsforskningsinstituttet NOVA, OsloMet. En stor takk rettes til Bernard Enjolras for tilbakemeldinger og kommentarer på utkast av rapporten.

Innledning

Deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter er for barn og ungdom en viktig kilde til fellesskap, identitet og mestring, og det gir dem ferdigheter og erfaringer som har betydning senere i livet (Sletten mfl., 2015). For mange i Norge er da også fritidstilbud som idrett, korps, speider og andre aktiviteter i regi av frivillige organisasjoner en sentral del av oppveksten. Samtidig tyder mye på at ikke alle unge har de samme mulighetene til å være med i slike aktiviteter. Vi vet at det er forskjeller i både hvem som deltar, hvilke aktiviteter de deltar i, og hvor ofte de deltar. Disse forskjellene har blant annet blitt forklart med foreldrenes økonomiske og sosiale bakgrunn eller det som ofte kalles «socioøkonomisk status» (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016).

Det er grunn til å tro at socioøkonomiske forskjeller fortsetter å gjøre seg gjeldende i barn og unges deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter. En økende andel barn i Norge vokser i dag opp i husholdninger med vedvarende lavinntekt. Barn med innvandrerbakgrunn er i flertall, men også stadig flere med norske foreldre tilhører denne gruppen (Epland & Normann, 2019). De risikerer å bli ekskludert fra organisert fritid, særlig fordi mange aktiviteter på denne arenaen har fått en høy «prislapp». Et voksende kostnadspress, ikke bare i idretten, men også knyttet til andre fritidsaktiviteter, bidrar til at terskelen for å kunne delta blir stadig høyere (Strandbu mfl., 2015). I tillegg kan også andre faktorer enn økonomi bidra til ulikhet i barn og unges deltakelse, som kulturelle og sosiale ressurser.

Fritidserklæringen, som er signert av regjeringen, KS og en rekke frivillige organisasjoner i 2016, har vært et svar på denne utviklingen. I erklæringen er det satt et mål om at alle barn og unge skal ha mulighet til å delta i regelmessige fritidsaktiviteter, uavhengig av foreldres økonomiske og sosiale bakgrunn.¹ Dette ble også tematisert i den siste Frivillighetsmeldingen, der bred deltakelse er et uttalt mål. I meldingen står det f.eks. at «barn som veks opp i låginntektsfamilier, skal ha dei same moglegheitene og den same fridommen til å kunne skape si eiga framtid som andre» (Kulturdepartementet, 2019a: 35).

¹ Fritidserklæringen er tilgjengelig på <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/felles-innsats-for-fritidsaktivitet-til-alle-barn/id2503226/>

Disse målene er blant annet fulgt opp med forsøk med fritidskortordninger som skal bidra til å bygge ned økonomiske barrierer for deltakelse gjennom penger til å betale deltakeravgifter til organiserte fritidsaktiviteter.

Inkluderingen av barn og unge er mer generelt også tematisert i Kulturmeldingen fra 2019, *Kulturens kraft. Kulturpolitikk for fremtida* (Meld. St. 8 (2018–2019) (Kulturdepartementet, 2019b). Her blir det blant annet trukket fram at «for å hindre kulturelt utanforskap er det nødvendig med aktivt arbeid for å få folk til å oppsøke kunst og kultur» (40). I dette ligger det en målsetting om at politikken skal tilrettelegge for at unge skal få ha sin egen frivillighet og organisere sin egen ungdomskultur, og at barn og unge skal få sterkere eierskap til kulturelle fellesskapsarenaer i samfunnet. I tillegg er det en egen barne- og ungdomskulturmelding på trappene i 2021, som skal se på kunst og kultur for, med og av barn og unge. Meldingen har også søkelys på betydningen av etnisitet, økonomi og foreldrenes utdanningsnivå for kultur deltakelse og skal blant annet vurdere tiltak for å gi alle barn og unge mulighet til å delta i kulturelle aktiviteter.²

Denne rapporten sikter mot å belyse sosioøkonomiske forskjeller i barn og unges deltakelse i organisert fritid og å gi kunnskap om hvilke økonomiske og sosiale barrierer som hindrer dem i å delta, og dessuten geografiske variasjoner og forskjeller i deltakelse mellom unge med minoritets- og majoritetsbakgrunn. Dette er viktig for å forstå endringene i barn og unges oppvekstsvilkår i Norge. Innenfor denne rammen søker vi også å utforske temaer som ikke har blitt dekket så godt i tidligere forskning, som forskjeller mellom minoritets- og majoritetsungdom, og ulikhet i deltakelse etter hvor barn og unge bor i landet.

Problemstillinger

Tidligere studier av ulikhet i deltakelse blant barn og unge har særlig konsentrert seg om unge i Oslo og spesielt på idrettsfeltet. Denne studien oppdaterer og utvider tidligere analyser ved å studere barn og unge i hele landet innenfor hele spekteret av organiserte fritidsaktiviteter og ved å se på endring over tid. Vi er her særlig interessert i forklaringer på ulikheter som er knyttet til sosioøkonomisk status, geografisk bosted og til forskjeller mellom majoritetsungdom og unge med innvandrerbakgrunn. Mer konkret undersøker vi følgende spørsmål:

- Hvilke forskjeller finner vi i barn og unges deltakelse i ulike typer av organiserte fritidsaktiviteter, og hvordan har forskjellene utviklet seg over tid?

² Bakgrunn og mål for barne- og ungdomskulturmeldingen: <https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/innsiktsartikler/arbeidet-med-barne-og-ungdomskulturmelding/bakgrunn-og-mal-for-arbeidet/id2639718/>

- I hvilken grad henger forskjeller i barn og unges deltakelse sammen med sosioøkonomiske ressurser (økonomiske og kulturelle ressurser) og geografisk kontekst?
- Er det forskjeller i hvordan minoritets- og majoritetsungdom deltar i fritidsaktiviteter, og i hvilken grad kan vi forklare eventuelle forskjeller av sosioøkonomiske ressurser?

Analysene bygger på ungdatabasundersøkelsene (Ungdata.no), som finansieres av Helsedirektoratet, og hvor Velferdsforskningsinstituttet NOVA (OsloMet) er faglig ansvarlig. Siden 2010 er undersøkelsen blitt gjennomført på de aller fleste ungdomsskoler og videregående skoler i landet. Ungdata gjennomføres i skoletiden, noe som gjør at man når ut til en stor gruppe ungdommer. Størrelsen på datamaterialet gjør det mulig å gjennomføre systematiske sammenligninger av unge, slik at man kan få med ungdom med innvandrerbakgrunn – en gruppe som ofte er underrepresentert i undersøkelser (Djuve, Gulløy, Kavli & Berglund, 2009). Dette er således unike populasjonsdata som muliggjør solide analyser av barn og unges deltakelse og koblingen mellom deltakelse, sosioøkonomiske forskjeller og innvandrerbakgrunn. Ungdata gjør det også mulig å analysere endringer i de unges deltakelse, om enn i en relativt kort tidsperiode (2014–2019).

Rapporten er bygget opp som følger: I andre kapittel går vi inn på tidligere forskning om hvordan ungdom deltar i organiserte fritidsaktiviteter. I litteraturgjennomgangen kombinerer vi perspektiver fra frivillighetsforskningen med forskning på barn og unge. Etter dette følger et kapittel om Ungdata og den metodiske tilnærmingen til analysene. Dernest presenterer vi resultatene i et analysekapittel, som tar for seg deltakelse generelt og sosioøkonomisk, videre økonomiske og kulturelle ulikheter i deltakelse, geografiske ulikheter i deltakelse, ulikheter i deltakelse etter innvandrerbakgrunn og endringer i deltakelse over tid. Til slutt oppsummerer og diskuterer vi noen av hovedfunnene i siste kapittel.

Ulikheter i deltakelse. Hva sier tidligere forskning?

I dette kapitlet tar vi for oss tidligere forskning på barn og unges deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter. Organiserte fritidsaktiviteter brukes ofte som samlebetegnelse på en rekke fritidsaktiviteter som har det til felles at de er ledet eller initiert av voksne, at de samler en gruppe ungdommer, og at det holdes regelmessige møter (Mahoney, Eccles & Larson, 2004). Ofte har aktivitetene en inngangsbillett i form av kontingent eller treningsavgift, og i mange tilfeller innebærer deltakelsen betydelig frivillig innsats fra foreldre. For barn og unge er deltakelsen i organiserte fritidsaktiviteter en viktig kilde til lek og glede og videre til opplevelse av fellesskap, tilhørighet og mestring. Samtidig er barn og unge ulike, og det passer ikke for alle å delta i de tradisjonelle barne- og ungdomsorganisasjonene. Mange unge foretrekker å organisere fritiden på egen hånd eller sammen med jevnaldrende på mindre voksenstyrte arenaer. Når vi likevel er opptatt av ulikheten i deltakelse, handler dette som regel om strukturelle forskjeller og en bekymring for at noen grupper av barn og unge møter flere barrierer for å kunne delta enn andre.

I tillegg til de umiddelbare godene kan det å delta i organiserte aktiviteter føre til at barna og de unge tilegner seg ferdigheter som er nyttige på andre arenaer i livet (Sichling & Plöger, 2018, Bartko & Eccles, 2003). Det er for eksempel vanlig å finne at ungdom som deltar i denne typen aktiviteter, lykkes bedre i skole og utdanning enn ungdom som ikke gjør det (Sletten mfl., 2015). Dermed kan de som ikke er med i organiserte fritidsaktiviteter, både gå glipp av opplevelser her og nå og av lærdommer som er nyttig i fremtiden. Innenfor frivillighetsforskningen har man i tillegg vært opptatt av barne- og ungdomsorganisasjoner som en arena der barn og unge lærer hva det innebærer å delta i et demokratisk samfunn. Det er en forventning om at når de unge deltar i ung alder, vil det smitte over på den politiske arenaen og slik oppdra de unge til å bli politisk bevisste og aktive borgere. Sagt på annet vis: Frivillige

organisasjoner anses som skoler i demokrati (Tocqueville, 2000). Nettopp fordi man antar at organisasjonene bidrar til læring i demokrati, blir representativitet viktig. Dersom noen samfunnsgrupper er underrepresentert i organisasjonslivet, kan det undergrave legitimiteten til det frivillige organisasjonslivet. Dette er ikke minst viktig ettersom mye av frivilligheten, og spesielt idretten, er driftet på offentlige midler.

Deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter

I Norge har organiserte aktiviteter for barn og unge typisk vært i regi av idrettslag, musikkorps, kor og orkester, speider og hobbyklubber i tillegg til politiske ungdomspartier og religiøse foreninger (Ødegård, 2006). Valgene av fritidsaktiviteter reflekterer en langvarig trend i hvordan barn og unge deltar i organisasjoner, hvor saksorienterte organisasjoner mister terreng for mer aktivitetsorienterte organisasjoner (Aars, Nordø, Wollebæk & Christensen, 2011).

De aller fleste unge i dag deltar i eller har deltatt i en eller annen form for organisert fritidsaktivitet i løpet av oppveksten. Ungdataundersøkelsene viser at ni av ti barn og unge på ungdomsskole og videregående skole har vært med i minst én organisasjon, klubb, et lag eller en forening etter at de fylte ti år (Bakken, 2020). Dette gjelder både jenter og gutter. Samtidig endrer deltakelsen seg noe i løpet av tenårene. Mens 65 prosent på ungdomstrinnet svarer at de er med, oppgir bare 46 prosent det samme på videregående.

Når det gjelder hvilke aktiviteter barn og unge deltar i, er det idretten som dominerer. På ungdomstrinnet svarer 63 prosent at de har vært med på aktiviteter i idrettslag den siste måneden. I videregående gjelder dette 40 prosent. Disse andelene er mer enn dobbelt så store som andelen aktive deltakere i fritidsklubber og ungdomshus, og nærmere tre ganger så store som andelene i religiøse foreninger og i musikkskoler/kulturskoler, korps, kor og orkester. Det er også rundt en firedel som deltar i «andre typer organisasjoner», som sosiale, politiske og humanitære organisasjoner (Bakken, 2019a).

Til tross for at vi alle bruker mer tid foran skjerm nå enn tidligere, ser barn og unges deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter totalt sett ut til å ha holdt seg relativt stabil over det siste tiåret (Bakken 2020). Noen endringer i de unges tilknytning til organisasjonslivet har likevel funnet sted. Det handler om både hvilke organisasjoner de er med i, og hvordan de deltar (Wollebæk, 2001; Ødegård, 2007). En del tradisjonelle organisasjoner – speider, korps, kor og religiøse foreninger – har opplevd medlemssvikt. Idrettslagene har derimot beholdt sin brede oppslutning (Ødegård, 2007; Bakken, Frøyland & Sletten, 2016). Det å ha et medlemskap i en bestemt organisasjon ser dessuten ut til å være mindre viktig i dag enn tidligere (Wollebæk, 2001).

Det er videre en kjønnsdimensjon i hvilke organiserte fritidsaktiviteter ungdommen driver med. Gutter er i større grad aktive i idrettslag enn jenter, mens jenter oftere deltar i slike kulturelle aktiviteter som musikk og kulturskole

(Bakken 2018). Det er også forskjeller i hvilke type idrett gutter og jenter driver med. Mens guttene er overrepresentert i fotball og ski er jentene overrepresentert i håndball og turn (Reitlo 2013). Frafallet fra aktiviteter gjennom ungdomstiden er dessuten større blant jentene enn blant guttene. Mens andelen som deltar i organiserte aktiviteter er omtrent like stor blant gutter og jenter på ungdomstrinnet, er andelen 10 prosentpoeng høyere blant guttene på slutten av videregående (Bakken 2020).

Sosial ulikhet i deltakelse: betydningen av sosioøkonomiske ressurser

Når man snakker om sosial ulikhet i deltakelse, handler det som oftest om hvordan de økonomiske, kulturelle og sosiale ressursene har betydning for hvem som deltar i hvilke aktiviteter (Musick & Wilson, 2008). De økonomiske ressursene omfatter for eksempel inntekt, eierskap og formue, mens kulturelle ressurser handler om utdanning, kunnskap og kompetanse og sosiale ressurser om sosiale nettverk, vennskap og tilknytninger. Ofte bruker man «sosioøkonomisk status» eller «sosioøkonomiske ressurser» som en samlebetegnelse på alle de tre typene ressurser. I analysene i denne rapporten bruker vi imidlertid begrepet mer begrenset til bare å omfatte økonomiske og kulturelle ressurser i familiene.

Vi vet fra tidligere forskning at det er strukturelle forskjeller mellom den voksne delen av befolkningen både når det gjelder deltakelse i organisasjonslivet (Eimhjellen 2016; Wollebæk, Sætrang og Fladmoe 2015) og når det gjelder deltakelse i offentlige valg (Bjørklund og Bergh 2013). Hvor høy utdanning en har, hvor mye penger en tjener og hvor mange som er i ens sosiale nettverk, påvirker sannsynligheten for at en er organisert og deltar i frivillig arbeid (Eimhjellen & Fladmoe 2020; Folkestad m.fl., 2014; Enjolras & Wollebæk, 2010). Det er også vist forskjeller i den frivillig deltakelsen etter kjennetegn som kjønn, alder og etnisitet (Eimhjellen & Arnesen, 2018; Eimhjellen m.fl., 2018, Eimhjellen & Fladmoe, 2020). De samme mønstrene kommer til syne i barn og unges deltakelse. Bakken, Frøyland og Sletten (2016) finner at foreldrenes sosioøkonomiske status har betydning for om ungdom er med i organiserte fritidsaktiviteter eller ikke. Blant dem som er med i organiserte fritidsaktiviteter, er det også slik at ungdom fra lavere sosiale lag slutter tidligere i løpet av ungdomstiden, mens ungdom fra høyere sosiale lag fortsetter lenger ut i tenårene.

Vi har i dag mest kunnskap om de sosiale ulikhetene i idretten, fordi idretten er den enkeltaktiviteten som organiserer flest barn og unge. I likhet med en del andre organiserte aktiviteter favner idretten sosialt skjevt både med tanke på rekruttering og frafall (Samdal m.fl., 2016; Sivesind, 2012). Bakken (2019b) finner for eksempel at «det er fem ganger så mange blant ungdom fra familier med lav sosioøkonomisk status som aldri har vært med i organisert idrett, og

dobbelt så mange som har sluttet før de begynner med ungdomsidrett». Det samme ser en også i medlemstall fra idrettslagene. Ungdom fra høyere sosiale lag og ungdom med majoritetsbakgrunn er oftere medlemmer i idrettslag enn det ungdom fra lavere sosiale lag og ungdom med minoritetsbakgrunn er (Myrli & Mehus, 2015). Disse sosiale ulikhetene i idrettsdeltakelse øker gjennom tenårene fram til ca. 17 år, hvor mønsteret igjen jevner seg ut, fordi også flere unge fra høyere sosiale lag slutter i denne alderen.

Det er imidlertid ikke bare idretten som rekrutterer skjevt. I kor, korps og orkester og i musikk- og kulturskoler er det om lag dobbelt så mange unge fra familier med høy sosioøkonomisk status som deltar, sammenlignet med unge i familier med lav sosioøkonomisk status (Bakken mfl., 2016). Det samme ser vi for deltakelsen i politiske og humanitære foreninger (Ødegård & Fladmoe, 2017). Når det gjelder deltakelsen i religiøse foreninger, finner man derimot ingen betydelige forskjeller etter familiens sosioøkonomiske status, mens mønsteret er omvendt for fritidsklubber. I klubbene er andelen som deltar, størst blant ungdommene fra familier med lav sosioøkonomisk status. Dette kan ha sammenheng med den sosialpolitiske profilen, der nettopp noe av målet er å fange opp de unge som står utenfor andre organiserte fritidsaktiviteter (Andersen & Seland, 2019). I tillegg til at tilbudet enten er gratis eller har en svært lav inngangspris, kreves det normalt ingen foreldreinnsett, og det stilles sjelden krav til særskilte ferdigheter eller jevnlig oppmøte i fritidsklubber og ungdomshus (Gjertsen & Olsen, 2011).

Vi har begrenset kunnskap om hvordan den sosiale ulikheten i barn og unges deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter har utviklet seg over tid. Vi vet imidlertid at idretten gjennom etterkrigstiden ble oppfattet som en viktig arena for sosial utjevning, og at idretten etter alt å dømme rekrutterte bredere på 1980- og 1990-tallet enn det den gjør i dag (Bakken, 2017; Strandbu et al., 2017). Ødegård (2006) finner videre at det tidlig på 2000-tallet var sosiale forskjeller i ungdommenes medlemstilknytning til religiøse, politiske og humanitære organisasjoner, men ikke på samme måte for kultur- og fritidsorganisasjoner. Selv om det er vanskelig å konkludere entydig, peker foreliggende kunnskap altså mot at forskjellene etter sosioøkonomisk bakgrunn har økt. En nærliggende forklaring er at økt ulikhet i det norske samfunnet generelt også skaper forskjeller i barn og unges deltakelse (Bakken et al., 2016; Myrli & Mehus, 2015).

Det er flere måter familiens ressursnivå kan tenkes å påvirke deltakelsen på. Den åpenbare sammenhengen gjelder foreldrenes mulighet til å betale for at barna deltar, nødvendige avgifter og utstyr – altså en direkte effekt av familiens økonomiske situasjon. Man antar at økonomiske kostnader er en barriere for deltakelse særlig i idretten, hvor både medlemskontingent, deltakeravgifter og krav til utstyr ofte er omfattende. I tråd med en slik antakelse har studier konkludert med at det i størst grad er familiens økonomiske ressurser som forklarer de sosiale ulikhetene i idrettsdeltakelse,

mens kulturelle ressurser i familien har mer begrenset betydning (Andersen & Bakken, 2020). Denne typen barrierer forsterkes etter hvert som barna blir eldre. For eksempel advarer Strandbu mfl. (2017) mot at økte krav til utstyr, foreldreinnsats og økt profesjonalisering i overgangen til ungdomsidretten er utfordringer som virker mot ideen om et mest mulig inkluderende fritidstilbud. I tillegg til kostnadsbarrierene kan knapphet på økonomiske ressurser også føre til stress og konflikt i familien, noe som reduserer foreldrenes evne til å følge opp barnas aktiviteter (Mayer, 1997). På denne måten kan knapp økonomi mer indirekte virke inn på deltakelsen.

Foreldrenes kulturelle ressurser, representert ved utdanning, kunnskap og kompetanse, kan også få betydning for barnas deltakelse i organisasjonslivet (Eimhjellen & Fladmoe, 2020). For det første er foreldre med høyere utdanning oftere aktive og engasjerte i organisasjonslivet selv og vil derfor kanskje oppmuntre og motivere barna til det samme (Samdal m.fl., 2016). Foreldre med erfaring fra organisasjonslivet har sannsynligvis også mer kompetanse når det gjelder å støtte opp under og følge opp barnas deltakelse. Særlig kan det siste bli viktig utover i ungdomsårene etter hvert som aktivitetene blir mer seriøse. Ulikheten i deltakelse kan imidlertid også handle om kulturelle forskjeller i oppdragelsespraksis og at familier prioriterer ulikt. Et sentralt bidrag innen studiene av sosiale ulikheter i oppdragelsespraksiser er den studien Annette Lareau (2003) har gjort av hverdagslivet til amerikanske familier. Hun argumenterer for at foreldre fra høyere sosiale lag oftere utøver noe hun omtaler som «intensiv foredling» (concerted cultivation), der målet er å hjelpe barna med å nå sitt potensial som mennesker. I en slik «intensiv foredling» inngår ofte organiserte fritidsaktiviteter. Oppdragelsespraksisen i lavere sosiale lag følger i større grad «ideen om naturlig utvikling» (natural growth), der muligheten for frilek uten overvåking fra foreldrene eller andre voksne gis større betydning.

Geografiske forskjeller i deltakelse

Frivillighetsforskningen viser noen viktige geografiske forskjeller i voksnes organisasjonsdeltakelse. Mens det på fylkesnivå er små forskjeller i hvor mange som er frivillige (Fladmoe, Arnesen & Sivesind, 2017), er det derimot betydelig variasjoner på kommunenivå. Tidligere forskning finner at flere utfører frivillig arbeid i spredtbygde strøk sammenlignet med tettbygde strøk og storbyer. Det har blitt satt i sammenheng med forskjeller i sosialiseringsformer og aktivitetstilbud på bygda og i byene (Sivesind & Wollebæk, 2010). Folkestad og Mjelde (2016) viser at noe av det samme gjelder medlemskap i organisasjoner. Blant voksne er andelen som har medlemskap i og er aktive i frivillige organisasjoner, større i små kommuner sammenlignet med store kommuner.

Relativt få studier har undersøkt geografi som ulikhetsdimensjon når det gjelder barn og unges deltakelse. Noe av årsaken kan være at mye av

forskningen om organiserte fritidsaktiviteter har handlet om ungdom i storbykontekster (se f.eks. Ødegård & Fladmoe, 2017; Ødegård, Steen-Johnsen & Ravneberg, 2014). Vi vet likevel at det er noen forskjeller på fylkesnivå når det gjelder hvordan ungdomsskoleelevene deltar i organiserte fritidsaktiviteter. Tall fra ungdomsundersøkelser som ble gjennomført i 2017, 2018 og 2019, viste for eksempel at ungdom i Nordland skilte seg ut med lavest deltakelse på 59 prosent, mens Trøndelag lå på topp med 70 prosent aktive i organiserte fritidsaktiviteter (Bakken, 2019a). En fersk rapport om ungdom i Distrikts-Norge³ konkluderer imidlertid med at det bare er ubetydelige forskjeller i deltakelsen på tvers av by og land i Norge (Bakken, 2020b). Ser vi på den samlede andelen som deltar i organiserte fritidsaktiviteter, er den omtrent like stor i distriktene som i landet ellers.

Når det gjelder deltakelsen i idrettslag, har man tidligere funnet forskjeller mellom bygd og by i andelen unge som er medlemmer i idrettslag (Krange & Strandbu, 2004). Det kan se ut til at disse forskjellene har blitt mindre over tid. Bakken (2019b) viser at i ungdomsidretten er andelen som er eller har vært med, høy uansett om ungdommene bor i små eller store kommuner. Det er likevel noen regionale forskjeller. For eksempel er det en god del flere enn landsgjennomsnittet som deltar i ungdomsidrett i Trøndelag, Sogn og Fjordane, Hordaland og Akershus. I disse fylkene er også frafallet fra idrettslag i løpet av ungdomstiden lavest. I Østfold, Hedmark, Nordland, Oppland og Finnmark er det derimot færre som deltar. De største forskjellene når det gjelder geografi finner vi imidlertid for fritidsklubb-deltakelse. Klubbene tiltrekker seg en langt høyere andel av ungdommene i distriktet enn i byene (Andersen & Seland, 2019). I tillegg er det en tendens til at litt flere ungdommer i distriktene er med på kulturskole og musikk-skole enn i landet ellers (Bakken 2020b). Oppsummert tyder foreliggende forskning bare på små geografiske forskjeller når det gjelder hvordan barn og unge deltar i organiserte fritidsaktiviteter totalt sett, mens det er grunn til å forvente mer variasjon for enkeltaktiviteter. Det er med andre ord behov for mer kunnskap om betydningen av geografiske nivåer, som fylke og kommune så vel som bydel og nabolag.

Unge med innvandrerbakgrunn og deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter

Organiserte fritidsaktiviteter blir i en rekke sammenhenger omtalt som en viktig integreringsarena. Samtidig kan det være ulike utfordringer unge med

³ Basert på svar fra om lag 19 500 ungdomsskoleelever i kommuner i sentralitetsklasse 5 og 6 (de minst sentrale). Beregningen av sentralitetsindeksen (1–6) er basert på reisetid til arbeidsplasser og servicefunksjoner fra alle bebodde grunnkretser. <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/ny-sentralitetsindeks-for-kommunene>

innvandrerbakgrunn møter i organisasjonslivet, utfordringer som hindrer dem fra å delta. Det kan handle om både individuelle ressurser, organisatoriske barrierer og strukturelle forhold (Ødegård mfl., 2012). Noen foreldre med innvandrerbakgrunn kan også ha dårligere forutsetninger for å støtte opp under barnas organisasjonsdeltakelse, både ved at de mangler sosiale nettverk, og ved at de er mindre kjent med det norske organisatoriske landskapet så vel som det politiske systemet (Eimhjellen 2016; Ødegård mfl., 2014, Qvist 2018).

Det er imidlertid en utfordring å få god kunnskap om deltakelse i denne gruppen. Dette skyldes blant annet at spørreundersøkelser og statistikk ikke evner å fange opp de mange formene for lokalt foreningsliv som er etablert gjennom tiår med innvandring til Norge (Ødegård mfl., 2014, Eriksen & Frøyland, 2017). I spørreundersøkelser har man også slitt med å få tak i representative utvalg blant innvandrerbefolkningen. Erfaringen er at det typisk er unge med høy utdanning og lang botid som velger å svare (Eimhjellen, 2016).

Blant studiene som er gjort blant voksne i Norge, finner Enjolras & Wollebæk, (2010) at botid og det å beherske norsk øker sannsynligheten for at de unge deltar i frivillige organisasjoner. Videre vet vi at det særlig er borgere med bakgrunn fra land i Asia og Afrika som er underrepresentert i foreningslivet (Eimhjellen og Segard 2010, Wollebæk og Sivesind 2010, Enjolras og Wollebæk 2010). Unntaket er religiøse organisasjoner og livssynsorganisasjoner. I slike fellesskap er deltakelsen større i innvandrerbefolkningen enn i majoritetsbefolkningen (Eimhjellen & Segard, 2010).

Det er gjort relativt få brede undersøkelser av organisasjonsdeltakelsen blant unge med innvandrerbakgrunn. De fleste av studiene tar for seg ungdom i Oslo. Et eksempel er Friberg (2005), som viste at unge med ikke-vestlig bakgrunn var underrepresenterte i frivillige organisasjoner i Oslo. En nyere studie av Ødegård og Fladmoe (2017) basert på data fra undersøkelsen Ung i Oslo fra 2016 fant det samme. Når det gjelder utviklingen over tid, fant Ødegård mfl. (2016) at gapet i idrettsdeltakelse mellom osloundom med og uten innvandrerbakgrunn hadde økt fra 1996 til 2015, stikk i strid med de politiske målsettingene.

Spørsmålet om idrettslagene rekrutterer like godt i alle samfunnslag, har fått økt oppmerksomhet både i media og i forskningen de siste årene. Flere studier har dokumentert at unge med innvandrerbakgrunn har lavere deltakelse i idrett, men her er det særlig jentene som er underrepresentert (Ødegård mfl., 2016, Strandbu & Bakken, 2007). Jenter med innvandrerbakgrunn har 27 prosentpoeng lavere deltakelse i ungdomsidrett enn jenter med norskfødte foreldre. Blant gutter er forskjellen på ni prosentpoeng. Som for voksne viser studiene at ungdom med kort botid i Norge har aller lavest deltakelse.

Når forskerne er opptatt av i hvilken grad innvandrerungdom deltar i organisasjoner, er det først og fremst fordi deltakelsen på denne arenaen oppfattes som et gode for den enkelte. I tillegg utgjør unge med innvandrerbakgrunn en voksende velgermasse. Ved at de blir innlemmet i

organisasjonslivet fra tidlig alder, er tanken at de vil tilegne seg ferdigheter, et verdsett og en demokratisk orientering som sikrer aktive og bevisste medborgere. Ødegård og Fladmoe (2020; 2017) har studert sammenhengen mellom deltakelse i organisasjoner og deltakelse i politikken blant de unge. De finner at denne sammenhengen er sterkere for unge med innvandrerbakgrunn enn i majoritetsbefolkningen. Det er ikke bare deltakelsen i samfunnsrettede organisasjoner (som humanitære og politiske organisasjoner) som øker sjansen for at de vil delta politisk senere i livet. For innvandrerungdommen gir også mer aktivitetsbaserte organisasjoner, slik som idretten, økt tilbøyelighet til å være politisk aktive. En tilsvarende effekt finner man ikke blant ungdom med norsk bakgrunn. Dette tyder på at et demokratisk samfunn som det norske kan vinne på å legge til rette for frivillig deltakelse blant unge med innvandrerbakgrunn.

En utfordring med studiene som er gjort blant unge med innvandrerbakgrunn, er at dataene ofte består av grove kategorier. Dermed får vi et lite nyansert bilde av denne mangfoldige gruppen med ungdommer. Innad i kategorien «unge med innvandrerbakgrunn» er det en stor variasjon med tanke på både landbakgrunn, botid og kulturell bakgrunn. Dette er alle faktorer som man antar kan ha ulik betydning for integrasjonen i det norske samfunnet og for deltakelsen i organiserte fritidsaktiviteter mer spesifikt.

Oppsummert har gjennomgangen vist at mye av den tidligere forskningen om hvordan barn og unge deltar i organiserte fritidsaktiviteter, har handlet om idrett. Denne rapporten utvider kunnskapen ved å undersøke de sosiale ulikhetene i deltakelsen innenfor et bredt spekter av fritidsaktiviteter. Videre nyanserer vi kunnskapen om hvordan innvandrerungdommen deltar i organisasjonslivet på to måter. For det første gjør vi analyser som deler opp gruppen av unge med innvandrerbakgrunn etter landbakgrunn. Dette gjør vi for alle land som har femti respondenter eller flere med bakgrunn fra samme land. For det andre studerer vi ungdom i hele landet – ikke bare unge med og uten innvandrerbakgrunn som er bosatt i Oslo. Dataene gir videre anledning til å utvide analysene som gjelder trender i sosial ulikhet over tid til andre aktiviteter enn idretten. Samlet kan vi dermed gi et mer representativt bilde av deltakelsen – og av ulikheter i deltakelsen – enn det som finnes i tidligere forskning på feltet.

Data og metode

I dette kapitlet gir vi en beskrivelse av datamaterialet, variablene vi har brukt, og framgangsmåten i analysene. Vi baserer oss gjennomgående på data fra Ungdataundersøkelsen, og vi gjør analyser av ungdommer i hele Norge. Utvalget varierer avhengig av om vi undersøker ulikhet i deltakelse for et tverrsnitt av ungdomsbefolkningen (1), utvikling over tid (2) eller unge med innvandrerbakgrunn (3). Alle analysene som presenteres, er basert på store utvalg fra ungdomspopulasjonen med høy svarprosent og er godt egnet til å gi et representativt bilde av hvordan ungdom i Norge deltar i organiserte fritidsaktiviteter.

Datamaterialet: Ungdata 2014–2019

Ungdata består av spørreundersøkelser blant barn og unge der skoleelever over hele landet svarer på spørsmål om hvordan de har det, og hva de driver med på fritiden. Undersøkelsene er tilpasset ungdom på ungdomstrinnet og i videregående opplæring. Kommuner og fylkeskommuner bruker resultatene fra Ungdata som kunnskapsgrunnlag i arbeidet som er rettet mot ungdom lokalt. I tillegg brukes resultatene fra Ungdata til forskning. Dataene gir mulighet til å analysere regionale variasjoner og trender over tid og til å gå i dybden innenfor ulike temaer – som for eksempel deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter.

Ungdata er finansiert over statsbudsjettet gjennom tilskudd fra Helsedirektoratet. Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet har det faglige ansvaret og samarbeider med syv regionale kompetansesentre for rusfeltet (KoRus) om å tilby kommunene et kvalitetssikret og standardisert undersøkelsesopplegg. Kvalitetssikringen består i at man bruker spørsmål som har blitt validert gjennom bruk i tidligere forskning. Standardiseringen består i at undersøkelsene gjennomføres så likt som mulig alle steder, og så likt som mulig på ulike tidspunkter i samme kommune. Dette fører til at man i stor grad får sammenlignbare data fra forskjellige år, steder og miljøer i hele landet. Selve gjennomføringen foregår ved hjelp av et elektronisk spørreskjema som

fylles ut i skoletiden med en lærer eller annen voksenperson til stede. Det er frivillig for ungdommene om de ønsker å delta i undersøkelse eller ikke.

Siden 2010 har de aller fleste norske kommuner gjennomført Ungdata på ungdomsskolene og de videregående skolene med tre års mellomrom. En oversikt over alle undersøkelsene og de lokale resultatene finnes på Ungdatas nettsider (www.ungdata.no). Analysene i denne rapporten er basert på ungdataundersøkelser gjennomført fra 2014 til 2019. Ambisjonen er gjennomgående å gi et mest mulig nasjonalt representativt bilde av ungdoms deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter. Fordi vi undersøker ulike problemstillinger underveis i rapporten, vil datagrunnlaget for analysene variere noe gjennom resultatdelen. Vi bruker tre ulike utvalg:

1. **hovedutvalg:** nasjonalt representative data for ungdomsskolen og Vg1–Vg2 (tverrsnitt) for 2014–2019
2. **tidsserieutvalg:** nasjonalt representative data fra ungdomsskolen og Vg1–Vg2 (repeterte tverrsnitt) for 2014–2019
3. **VGS-utvalg:** nasjonalt representative data for videregående (Vg1–Vg3) i perioden 2017–2019 (tverrsnitt).

De tre ulike utvalgene er laget for å kunne undersøke deltakelse nasjonalt og over tid og deltakelse blant unge med innvandrerbakgrunn. Hovedutvalget brukes i analysene av regelmessig deltakelse og hvordan dette henger sammen med sosioøkonomiske og geografiske forskjeller. Tidsserieutvalget brukes i analysene som undersøker deltakelse over tid. Vi bruker VGS-utvalget når vi undersøker hvordan deltakelse er blant unge med og uten innvandrerbakgrunn. Dette skyldes at spørsmål om innvandrerbakgrunn bare stilles til elever på videregående skoler.

Hovedutvalg (utvalg 1): nasjonale data for ungdomsskolen og Vg1–Vg2 (2014–2019)

De aller fleste norske kommuner har gjennomført ungdataundersøkelsen i løpet av perioden 2017–2019 (med flest svar i 2019), mens noen få gjennomførte siste gang i 2014, 2015 eller 2016.

Utvalget består av svar fra ungdom på 8. trinn i grunnskolen til og med ungdom på andre året i videregående skole (Vg2). Uttrekk av data fra siste gjennomførte undersøkelse er gjort separat for hvert klassetrinn innen hver kommune på grunn av lokale variasjoner i hvilke skolenivåer og klassetrinn som har deltatt på ulike tidspunkt når kommunen har gjennomført undersøkelsen. Ungdom på tredje året i videregående er utelukket fra utvalget på grunn av store geografiske forskjeller i deltakelsen blant elever på Vg3. Totalt består dette utvalget av 239 288 ungdommer fordelt på 406 kommuner.

Vi har brukt hovedutvalget til å undersøke hvordan deltakelsen har vært i organiserte fritidsaktiviteter generelt, til å undersøke hvordan deltakelsen

henger sammen med sosial bakgrunn, og til å undersøke hvilken betydning det har hvor i landet ungdommene bor.

Tabell 3.1 viser hvordan ungdommene fordeler seg etter kjønn, klassetrinn, sosioøkonomisk status og bostedskommunens sentralitetsklasse (målene for sosioøkonomisk status og sentralitet beskrives nærmere nedenfor). I vedleggstabell 3.1. kan vi se hvordan utvalget fordeler seg på de ulike organisasjonsaktivitetene, og hvor hyppig de har brukt disse tilbudene den siste måneden.

Tabell 3.1 Hovedutvalg (utvalg 1): nasjonalt representative data for ungdomsskolen og Vg1–Vg2 (tverrsnitt)

		Prosent
Kjønn	Gutter	51
	Jenter	49
Klassetrinn	8. trinn	21
	9. trinn	21
	10. trinn	20
	Vg1	21
	Vg2	17
Sosioøkonomisk status	Lav SØS	21
	Lav middels SØS	20
	Middels SØS	22
	Høy middels SØS	17
	Høy SØS	20
Sentralitets-klasse	1 Mest sentral	17
	2	23
	3	28
	4	19
	5 Minst sentral	13
<i>Totalt</i>		<i>100 (N = 239 288)</i>

Tidsserieuvalg (utvalg 2): nasjonale data for ungdomsskolen og Vg1–Vg2 over tid

Når vi i denne rapporten undersøker utviklingen i deltakelse over tid, tar vi utgangspunkt i det samme datamaterialet som for utvalg 1, men vi organiserer dataene litt ulikt. Vi viser tidstrender i perioden 2014–2018 og lager nasjonale tall for fire treårsperioder, som vi har angitt med «midtåret». Grunnen til at vi lager nasjonale tall for treårsperioder istedenfor å oppgi tall for enkeltår, er at sammensetningen av kommuner som gjennomfører et enkelt år varierer. Fordi de fleste kommuner gjennomfører undersøkelsene omtrent hvert tredje år, vil hver av disse treårsperiodene imidlertid inkludere så mange ungdommer fra så mange kommuner spredt rundt omkring i Norge at dataene gir et godt og dekkende nasjonalt bilde av oppvekstsituasjon for de unge innenfor

treårsperioden. Dette betyr for eksempel at resultatene i trendfigurene som er angitt med året «2018», inkluderer svar fra undersøkelser gjennomført i perioden 2017 til 2019. En konsekvens av dette er også at én ungdoms svar vil være representert i flere årganger. Vedleggstabell 3.2 gir en oversikt over totalt antall svar og fordeling etter kjønn og klassesertrinn. Tabellen viser også gjennomsnittlig verdi på økonomiske og kulturelle ressurser ettersom vi undersøker den relative betydningen av disse variablene i kapittel 4. Antall kommuner er regnet med i hvert «midtår».

VGS-utvalg (utvalg 3): Nasjonale data for Vg1–Vg3 (2017–2019) med innvandrerbakgrunn

Vi bruker utvalg 3 for å undersøke sammenhengen mellom innvandrerbakgrunn og deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter. I dette utvalget er bare elever fra videregående skoler representert. Dette skyldes at spørsmålet om hvilket land foreldrene er født i, bare stilles til elever på videregående. I dette utvalget er også hver kommune representert med siste gjennomførte undersøkelse, men bare tilbake til 2017. Her er også elever fra Vg3 med, og dette gir et samlet analysegrunnlag på 114 689 ungdommer fordelt på 170 kommuner. Fordelingen på dette utvalget kan ses i tabell 3.2

Tabell 3.2 VGS-utvalg (utvalg 3). Nasjonale data for Vg1–Vg3 (2017–2019) med innvandrerbakgrunn (tverrsnitt).

		N	Prosent
Kjønn	Gutter	55 690	49,81
	Jenter	56 113	50,19
Klassetrinn	Vg1	50 217	43,79
	Vg2	39 709	34,62
	Vg3	24 763	21,59
Sosioøkonomisk status	Lav SØS	24 010	20,93
	Lav middels SØS	22 571	19,68
	Middels SØS	24 572	21,42
	Høy middels SØS	22 212	19,37
	Høy SØS	21 324	18,59
Landbakgrunn	Norge	81 534	76,25
	Norden	3 236	3,03
	Vestlige	3 747	3,5
	Øst-Europa	4 170	3,9
	Afrika	3 775	3,53
	Asia	9 156	8,56
	Sør-Amerika	1 313	1,23
Totalt		114 689	

Variabler og definisjoner

Vi går nå videre til å beskrive hvordan deltakelsen i ulike organiserte fritidsaktiviteter måles i ungdomsundersøkelsen, og hvordan disse opplysningene behandles i analysene. Vi gjør også rede for et samlet mål på hvordan ungdommene deltar i organiserte fritidsaktiviteter. I tillegg beskriver vi hvordan vi har målt forklaringsvariablene sosioøkonomiske ressurser, geografisk sentralitet og innvandrerbakgrunn.

Regelmessig deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter

I ungdomsundersøkelsen blir deltakelse målt i ulike organiserte fritidsaktiviteter gjennom spørsmålet: «Hvor mange ganger den siste måneden har du vært med på aktiviteter, møter eller øvelser i følgende organisasjoner, klubber eller lag?» Organisasjonstypene de skal ta stilling til, er idrettslag, fritidsklubb, religiøs forening, kor/korps/orkester, kulturskole/musikkskole og annen organisasjon/lag/forening. For hver av disse aktivitetene kan respondentene svare: «Ingen ganger», «1–2 ganger», «3–4 ganger» og «5 ganger eller mer».

Vi har definert *regelmessig deltakelse* som det å ha deltatt tre til fire ganger eller mer i løpet av den siste måneden. Begrunnelsen er at vi ønsker å si noe om andelen som driver med de ulike aktivitetene på regelmessig basis – det vil si de som deltar rundt en gang i uken eller oftere i organiserte fritidsaktiviteter. Det vi kaller «regelmessig deltakelse», ligner da på det politiske målet om at alle skal kunne delta i minst én fritidsaktivitet i uken (jf. Fritidserklæringen).

Spørsmålene som deltakelse i idrettslag, fritidsklubb, religiøs forening, kor/korps/orkester, kulturskole/musikkskole og annen organisasjon/lag/forening brukes både til å lage et generelt mål på regelmessig deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter og til å se på regelmessig deltakelse i enkeltaktiviteter. For å lage det generelle målet har vi slått sammen ungdommenes svar på de ulike organisasjonstypene. Så lenge de har svart at de har deltatt tre til fire ganger den siste måneden i *minst én* av de nevnte organisasjonstypene, regner vi respondenten som regelmessig deltakende.

Når vi ser på andelen aktive (tre til fire ganger eller mer i løpet av siste måned) innenfor spesifikke organisasjonstyper, baserer vi oss på ungdommenes svar på enkeltaktiviteter, men vi har slått sammen kulturskole/musikkskole og korps, kor, orkester til et samlemål på deltakelse i «kulturelle aktiviteter». Vi har samlet disse kategoriene fordi aktivitetene ofte er like i innhold og organisering. Svarfordelingen på henholdsvis kulturskole/musikkskole og korps, kor, orkester er vist i vedleggstabell 3.4.

Spørsmålene om regelmessig deltakelse gjør det mulig å analysere hvor mye og hvilke typer organiserte aktiviteter ungdom deltar i. Det er likevel noen begrensninger ved disse målene vi bør nevne. For det første er det slik at ungdom som deltar én til to ganger i måneden, ikke inkluderes i kategorien regelmessig deltakelse. Det kan være ungdom som deltar én til to ganger i måneden i flere ulike fritidsaktiviteter. I vår operasjonalisering regnes disse ungdommene ikke som regelmessig aktive. Grunnen til dette er at vi ønsker å undersøke dem som deltar regelmessig i spesifikke fritidsaktiviteter.

For det andre er andelen som ikke har svart på disse spørsmålene, noe høyere enn andre spørsmål i ungdomsundersøkelsen, og andelen som ikke har svart, varierer litt mellom de ulike aktivitetstypene. Dette skyldes trolig at en del ungdom har krysset av for den aktiviteten de deltar i, og deretter har hoppet over spørsmål som gjelder organiserte fritidsaktiviteter de ikke deltar i. I analysene inkluderer vi bare dem som har svart på spørsmålet. De som mangler svar på en variabel som brukes i analysene, ekskluderes fra analysene. Dette gjør vi separat for de ulike aktivitetene. Antallet respondenter (N) vil derfor variere noe mellom de ulike analysene fordi ikke alle har svart på spørsmålene. I vedlegget har vi gitt en svarfordeling (inkludert oversikt over dem med manglende svar) på spørsmålene om deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter i de ulike utvalgene.

For det tredje gir spørsmålene og svarkategoriene begrenset informasjon når det gjelder både hvor mye og hva ungdommene deltar i av aktiviteter. Det

er for eksempel vanskelig å skille ut ungdom som deltar svært mye, fra dem som deltar ganske mye, når høyeste mulige verdi er fem ganger eller mer i løpet av en måned. Videre kan det tenkes at det er noe overlapp mellom de ulike kategoriene. For eksempel kan deltakelsen i et kristent idrettslag falle inn under både religiøse foreninger og under idrettslag. Til slutt gir svarene ingen informasjon om hvilke aktiviteter ungdommene tenker på når de svarer at de har vært aktive i «Annen organisasjon, lag eller forening». Denne kategorien kan inneholde alt fra speideren og 4H til ulike interesseorganisasjoner og politiske ungdomslag, og aktivitetene vil gjerne variere i både innhold og organisering.

For å supplere informasjonen om regelmessig deltakelse rapporterer vi i kapittel 4 også andelen som oppgir at de har vært *med i* organisasjoner, klubber, lag eller foreninger. Ungdommene fikk spørsmålet «Er du, eller har du tidligere vært, med i noen organisasjoner, klubber, lag eller foreninger etter at du fylte 10 år?», og de skulle velge mellom svaralternativene «ja, jeg er med nå», «nei, men jeg har vært med tidligere» og «nei, jeg har aldri vært med».

Sosioøkonomiske ressurser

En viktig bakgrunnsvariabel i analysene er et mål på sosioøkonomisk status som er utviklet spesielt for Ungdata (Bakken, Frøyland og Sletten, 2016). Målet består av tre dimensjoner: foreldrenes utdanningsnivå, antall bøker i hjemmet og familiens velstandsnivå. Ungdommene blir spurt om deres foreldre har utdanning fra universitet eller høyskole, hvor mange bøker de har hjemme, og fire spørsmål om familiens velstand som er basert på det veletablerte målet Family Affluence Scale (Currie, Elton, Todd & Platt, 1997; Currie et al., 2008): (1) Har familien din bil? (2) Har du eget soverom? (3) Hvor mange ganger har du reist et sted på ferie med familien din i løpet av det siste året? (4) Hvor mange datamaskiner har familien din? Svarene kombineres til et samlemål på familiens sosioøkonomiske status ved at vi har laget et gjennomsnitt av de tre dimensjonene som varierer fra 0 til 3. Videre kategoriserer vi ungdommen i fem sosioøkonomiske grupper eller kvintiler ved å dele materialet i fem like store deler etter hvordan de skårer på dette samlemålet. Fordi det kan se ut til at ungdommens alder virker noe inn på deres kunnskaper om ressursene i familien, har vi delt inn de fem gruppene for sosioøkonomisk status separat for hvert klasstrinn.

I noen analyser er vi opptatt av hvilke av de sosioøkonomiske ressursene som har størst påvirkning på hvordan de unge deltar i organiserte aktiviteter. Er det velstandsnivået i ungdommens familie som er styrende, eller er det de kulturelle ressursene som er viktigst for at de deltar aktivt? Og kanskje vil svaret på dette endre seg avhengig av hvilken type fritidsaktivitet man studerer. I disse analysene skiller vi derfor mellom kulturelle og økonomiske ressurser i hjemmet. Vi har da laget de kulturelle ressursene som et samlemål basert på spørsmålene om foreldrenes utdanningsnivå og antall bøker i hjemmet. Basert

på disse opplysningene deler vi ungdommene i tre like store grupper: tredelene med minst, middels og mest kulturelle ressurser. Også inndelingen av dette målet har vi beregnet pr. klassetrinn fordi vi ser at ungdommenes svar på for eksempel foreldrenes utdanningsnivå varierer etter alder (noe som kan skyldes hvilke kunnskaper de har om foreldrene). Økonomiske ressurser er videre et samlemaal på de fire spørsmålene om familiens velstandsnivå som vi har beskrevet foran. Også i dette tilfellet deler vi inn ungdommene i tre like store grupper: dem med minst, middels og mest økonomiske ressurser i hjemmet.

Geografi

For å undersøke de geografiske forskjellene i ungdommenes deltakelse bruker vi to hovedmål: fylke og sentralitet. Fylkestilhørigheten identifiserer det fylket som ungdommene bodde i før regionreformen ble innført. Fylkesnivået er velegnet til å undersøke regionale forskjeller i deltakelsesmønstre i organiserte fritidsaktiviteter. Likevel er det slik at det ofte er lokale variasjoner innad i hvert fylke. Vi vil derfor også presentere graden av variasjon i deltakelse innad i et fylke, men vi presenterer ikke andelen aktive i enkeltkommuner. Til dette formålet er oppdaterte tall for kommunal deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter allment tilgjengelig på ungdata.no.

Videre undersøker vi hva kommunenes sentralitet betyr for ungdommenes deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter. Målet på sentralitet er basert på Statistisk sentralbyrås sentralitetsindeks, som er basert på antall arbeidsplasser og hvor mange ulike typer servicefunksjoner (varer og tjenester) de som bor i kommunen kan nå med bil i løpet av 90 minutter (Høydahl, 2020). Kommunene er gruppert i fem grupper, der de mest sentrale kommunene får verdien 1, mens de minst sentrale får verdien 5.⁴ Befolkningssammensetningen varierer noe etter sentralitetsnivå og fylke, og i vedlegg 4.1 og 4.2 viser vi derfor fordelingen av sosioøkonomiske grupper innad i ulike geografiske nivåer. De nordligste fylkene, Norland, Troms og Finnmark, skiller seg ut med en større andel ungdom med lavere sosioøkonomisk status. Oslo og Akershus har en større andel ungdom med høyere sosioøkonomisk status.

Innvandrerbakgrunn

Opplysningene om hvilke land foreldrene kommer fra, er basert på to spørsmål. Først blir de spurt om mor og far er født i Norge eller ikke. Elevene som svarer at de har en eller to utenlandsfødte foreldre, får videre spørsmål om hvilket land mor og far er født i. For å kategorisere elevene etter landbakgrunn bruker vi

⁴ Opprinnelig består SSBs inndeling av seks klasser. Vi slår sammen de minst sentrale klassene (5 og 6) på grunn av få observasjoner i den minst sentrale kategorien.

mors fødeland, og hvis mors fødeland er ukjent, bruker vi fars. I analysene skiller vi mellom seks kategorier. Ungdom med bakgrunn fra 1) Norge, 2) Norden⁵, 3) Vest-Europa⁶, Nord-Amerika, New Zealand og Australia, 4) Øst-Europa⁷, 5) Afrika, 6) Asia og 7) Sør-Amerika. Disse grupperingene er valgt fordi de er store nok til å gi et robust bilde av i hvilken grad ungdom med bakgrunn fra ulike deler av verden deltar i organiserte fritidsaktiviteter. De er likevel så grove at de kamouflerer nyanser. For å nyansere bruker vi i noen analyser et mer findelt mål på landbakgrunn, der resultater fra landene som har 50 eller flere respondenter, blir inkludert. Dette gir oss følgende 19 land: Irak, Vietnam, Russland, Thailand, Kosovo, Tyrkia, Polen, Pakistan, India, Litauen, Iran, Bosnia-Hercegovina, Filippinene, Afghanistan, Marokko, Tyskland, Somalia, Sri Lanka og Eritrea.

Analyser

De fleste av analysene i rapporten er tabellanalyser. Disse analysene presenterer vi som regel i figurer der man kan se andelene ungdom med ulike kjennetegn som deltar i de ulike aktivitetene. I krysstabellene undersøker vi om andelene er signifikant forskjellige fra hverandre, det vil si om forskjellen i deltakelse skyldes tilfeldigheter, eller om det er en reell forskjell. Vi tester estimatene med et signifikansnivå på én prosent. Fordi vi opererer med et stort utvalg, vil vi bare kommentere det i fotnoter når et estimat ikke er signifikant.

I rapporten undersøker vi også hvilken betydning de økonomiske og kulturelle ressursene har. Disse ressursene er til en viss grad korrelert (korrelasjonskoeffisienten r er 0,24). For å få fram den relative betydningen av dem benytter vi derfor multivariate analyser der vi kan undersøke sammenhengen mellom den ene ressurstypen og deltakelse, samtidig som vi kontrollerer for den andre ressurstypen og øvrige kjennetegn ved ungdommene (for eksempel bostedskommune, kjønn og alder). Til dette formålet benytter vi lineære regresjonsanalyser, minste kvadraters metode (OLS). Vi undersøker både hva nivået av økonomiske og kulturelle ressurser betyr for regelmessig deltakelse i minst én av alle fritidsaktivitetene, og hva nivået av disse ressursene betyr for deltakelsen i de ulike aktivitetene hver for seg. Ettersom alle utfallsvariablene er kategoriske med bare to verdier, kalles modellene vi bruker, for lineære sannsynlighetsmodeller.⁸ Regresjonskoeffisientene i disse

⁵ Danmark, Grønland, Finland, Færøyene, Island og Sverige.

⁶ Belgia, Andorra, Frankrike, Gibraltar, Frankrike, Hellas, Irland, Italia, Malta, Nederland, Luxembourg, Monaco, Portugal, Spania, Storbritannia, Sveits, Tyskland, Østerrike.

⁷ Albania, Bulgaria, Estland, Hviterussland, Kroatia, Latvia, Polen, Romania, Litauen, Moldova, Russland, Slovenia, Ukraina, Ungarn, Bosnia-Hercegovina, Makedonia, Slovakia, Tsjekkia, Serbia, Montenegro, Kosovo.

⁸ Det er også vanlig å bruke logistisk regresjon når den avhengige variabelen er dikotom. Beregner man gjennomsnittlige marginaleffekter fra slike modeller, blir imidlertid resultatene tilnærmet identiske med dem vi rapporterer her.

analysene kan tolkes som endringen i sannsynligheten (uttrykt i prosentpoeng) for et positivt utfall (i vårt tilfelle: regelmessig deltakelse).

Det er viktig å gjøre en bemerkning om terminologien vi noen ganger bruker om analysene i rapporten. Vi skriver flere steder at en gitt uavhengig variabel, for eksempel økonomiske eller kulturelle ressurser, har eller ikke har «betydning for» regelmessig deltakelse. Med dette mener vi ikke «betydning for» i en kausal forstand. Vi mener ikke at analysene kan fastslå at slike ressurser er (eller ikke er) en årsak som har regelmessig deltakelse som effekt. Når vi skriver «betydning for» bruker vi dette først og fremst som en beskrivelse på en statistisk sammenheng. Når vi sier at økonomiske ressurser har en betydning for regelmessig deltakelse i idrettsaktiviteter, innebærer det at vi finner en positiv sammenheng mellom hvor mye økonomiske ressurser foreldrene har og ungdommenes sannsynlighet for regelmessig deltakelse. Selv om en mulighet er at økonomiske velstående foreldre har bedre mulighet for å betale for barnas idrettsaktiviteter, og at økonomiske ressurser har en direkte innvirkning på deltakelsesmulighetene - så kan det også være mange andre faktorer som gjør at vårt mål på økonomiske ressurser øker sannsynligheten for regelmessig deltakelse. En mulighet er at det er variabler som ikke inngår i analysen vår som påvirker både deltakelse og familienes økonomiske ressurser. Her kan man tenke seg mange muligheter. La oss se på et kort eksempel: En slik faktor kan være foreldres helseatferd. Dette kan i prinsippet tenkes å være en bakenforliggende faktor som skaper en tilsynelatende sammenheng mellom ungdoms idrettsdeltakelse og foreldrenes økonomiske ressurser. Det er ikke utenkelig at foreldre som lever sunt og trener mye også er tilbøyelige til å oppfordre sine barn til å delta i idrettslag. Samtidig kan dette være personer som ofte lykkes i yrkeslivet og dermed opparbeider seg mye økonomiske ressurser. Med andre ord kan det være slik helseatferd hos foreldrene, og ikke de økonomiske ressursene i seg selv, som har «betydning for» ungdoms deltakelse. Derfor er det viktig å være oppmerksom på at vi snakker om betydning ikke som påstander om kausalitet, men som beskrivelser av de statistiske sammenhengene vi finner i analysene.

Deltakelse og forskjeller etter sosioøkonomisk status

Organiserte fritidsaktiviteter er en sentral del av oppveksten til norsk ungdom. Nesten ni av ti har vært med i slike aktiviteter etter fylte ti år (Bakken, 2018). Som nevnt i gjennomgangen av tidligere forskning er det likevel store forskjeller mellom ulike grupper av ungdom både i deltakelse generelt og når det gjelder hvilke aktiviteter de deltar i. Dette kapitlet gir et innblikk i slike forskjeller med oppdaterte tall fra hele landet. Vi ser først nærmere på hvordan deltakelsen varierer etter kjønn og klassetrinn. Deretter undersøker vi ungdommenes deltakelsesmønster over tid. Har andelen som er med i organiserte aktiviteter, endret seg de siste fem årene, og gjelder eventuelle endringer noen typer aktiviteter mer enn andre?

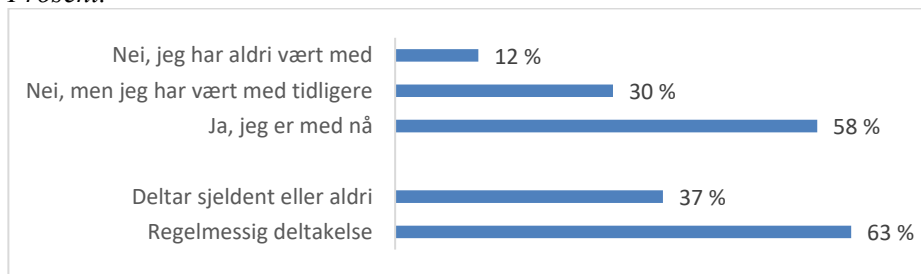
Den siste delen av kapitlet er viet forskjeller etter sosioøkonomisk bakgrunn. Vi undersøker ulikheter i deltakelse etter familiens sosioøkonomiske status, og vi ser på endring i ulikhetene over tid. Her bruker vi et samlemål på familiens sosioøkonomiske status, og i tillegg ser vi på hvilken betydning økonomiske og kulturelle ressurser i familien har hver for seg. Er noen typer aktiviteter tettere koblet til henholdsvis økonomiske og kulturelle ressurser i familien? Hvis det er slik at økonomisk ulikhet blant norske barnefamilier har økt over tid, er det da også slik at familiens økonomiske ressurser betyr mer for ungdommenes deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter i dag enn tidligere?

Deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter

Som utgangspunkt for analysene i dette kapitlet gir vi et oversiktsbilde over medlemskap og deltakelse i organiserte aktiviteter. I figur 4.1 viser vi først fordelingen på spørsmålet: «Er du, eller har du tidligere vært, med i noen organisasjoner, klubber, lag eller foreninger etter at du fylte ti år?» Her er ungdommene altså spurt om «de er med i» en aktivitet, og ikke om hvor aktive de er i organisasjonen. Slik sett kommer vi tettere på et spørsmål om medlemskap, men vi vet lite om hvor regelmessig de deltar. De øvrige analysene i denne rapporten handler derimot om regelmessig deltakelse, og nederst i figur 4.1 har vi oppgitt andelen som deltar regelmessig.

Vi ser at 88 prosent av respondentene oppgir at de har vært med i en fritidsaktivitet etter at de fylte 10 år, og at 58 prosent oppgir at de er med i en organisasjon, klubb, et lag eller en forening på undersøkelsestidspunktet. Samtidig er det 12 prosent som ikke har vært med i noen organiserte aktiviteter etter at de fylte 10 år.

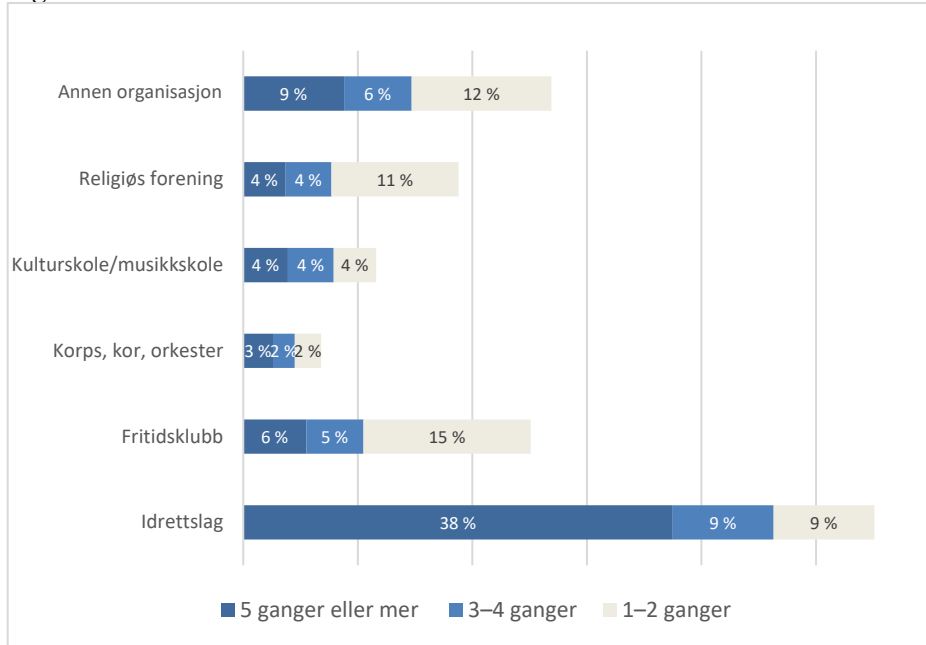
Figur 4.1. Andelen som deltar i organiserte fritidsaktiviteter. Hovedutvalget. Prosent.

Ser vi på ungdommens svar på spørsmålet som brukes ellers i rapporten (presentert nederst i figur 4.1) – og som måler regelmessig deltakelse – er det 63 prosent som deltar tre til fire ganger eller oftere i en eller flere organiserte aktiviteter i løpet av en måned. Det er altså flere som oppgir at de deltar regelmessig, enn andelen som oppgir at de «er med i» en organisert fritidsaktivitet. En mulig forklaring kan være at ungdommene ikke nødvendigvis tenker på at den aktiviteten de deltar i, foregår i en organisasjon, klubb, et lag eller en forening. Forskjellen mellom de to måtene å spørre om organisasjonsdeltakelse på er likevel ikke stor. Uansett hvilket mål på deltakelse vi bruker, finner vi at en relativt høy andel unge deltar i slike aktiviteter. Vi får også bekreftet at nivået på deltakelsen er relativt likt i vårt tallmateriale som det tidligere undersøkelser har funnet.

Som nevnt i kapittel 3 er vi både interessert i ungdommenes deltakelse generelt og i deltakelse i spesifikke aktiviteter. Figur 4.2 viser i hvilken grad ungdommene deltar i ulike organiserte fritidsaktiviteter. For å vise at deltakelseshyppigheten varierer litt med type organisert aktivitet, presenterer vi her fordelingen på alle svarkategoriene. I de senere analysene konsentrerer vi oss derimot om gruppen som har deltatt tre til fire ganger eller mer i ulike organiserte fritidsaktiviteter den siste måneden.

Figur 4.2. Deltakelse i ulike aktiviteter. Prosent.

Figur 4.2 viser at idrett er den mest populære organiserte fritidsaktiviteten med 47 prosent aktive deltakere. Nest vanligst er «andre aktiviteter» og fritidsklubber, med henholdsvis 15 og 11 prosent som deltar 3 til 4 ganger eller mer i løpet av en måned. Færre deltar i kulturelle aktiviteter. Bare 5 prosent er «aktive» i korps, kor eller orkester og 8 prosent i kultur- eller musikkskoler. Slår vi de to siste aktivitetstypene sammen, utgjør andelen som deltar 3 til 4 ganger eller mer i løpet av en måned i organiserte kulturaktiviteter, 11 prosent. Videre er 8 prosent aktive i religiøse foreninger.

Det er verd å merke seg at det varierer litt mellom de ulike organisasjonstypene hvor hyppig det er vanlig at ungdom deltar. Godt over halvparten som har vært innom fritidsklubber eller religiøse foreninger den siste måneden, har vært der bare én til to ganger. I de kulturelle aktivitetene og i «annet»-kategorien er det omtrent en tredel som bare har vært aktive én til to ganger. Idrett skiller seg ut som den aktiviteten der ungdom oftest deltar tre til fire ganger eller mer. Mindre enn en femdel av dem som deltar i idrettslag, har deltatt bare én til to ganger. Når vi i denne rapporten hovedsakelig ser på andelen som deltar tilnærmet ukentlig (altså tre til fire ganger i måneden eller mer), står vi dermed i fare for å underrapportere en del aktivitet, særlig i fritidsklubber og i religiøse foreninger. Vi har likevel valgt å gjøre det slik fordi vi ønsker å vise fram forskjellene i regelmessig deltakelse – altså aktiviteter som foregår omtrent ukentlig, og dermed spiller en viktig rolle i ungdommenes hverdagsliv.

Figur 4.3. Andelen som deltar regelmessig i organiserte fritidsaktiviteter etter kjønn og klassetrinn. Hovedutvalget. Prosent.

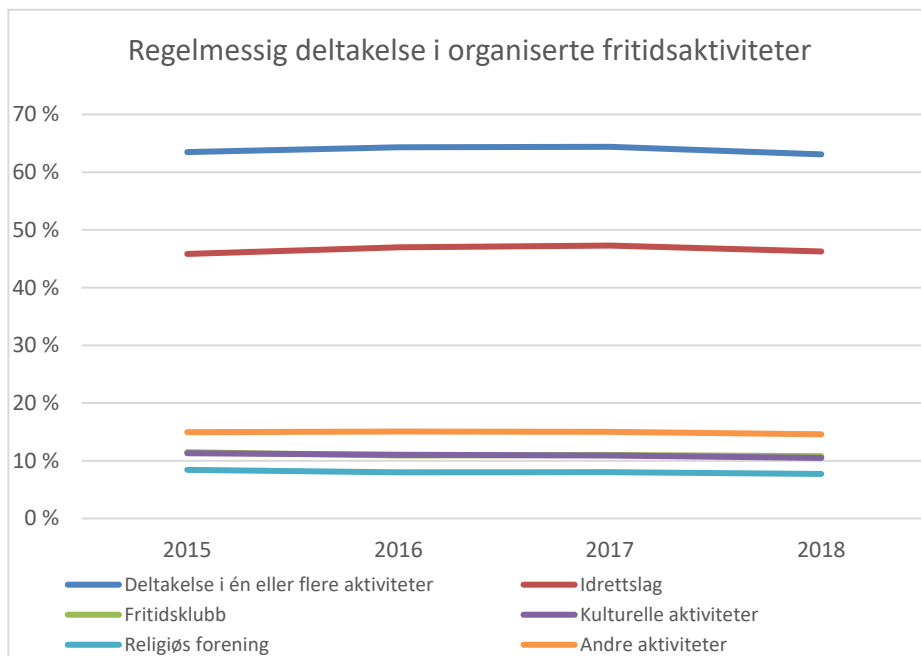
I figur 4.3 undersøker vi kjønns- og aldersforskjellene i organisasjonsdeltakelse. Her ser vi tydelig hvordan deltakelsen i organiserte fritidsaktiviteter synker gjennom tenårene. Den øverste raden viser generell deltakelse i fritidsaktiviteter. Mens 71 prosent er aktive på åttende trinn, er 39 prosent aktive i Vg2. Nedgangen i deltakelse gjennom ungdomsskolen og videregående skole gjelder for alle typer aktiviteter bortsett fra deltakelse i

religiøse foreninger. Regelmessig deltakelse i religiøse foreninger er stabil gjennom tenårene, bortsett fra en sterk økning i 9. trinn, noe som sannsynligvis skyldes konfirmasjonsundervisningen mange gjennomgår i denne alderen. Størst nedgang finner vi i den aktive deltakelsen i ungdomsklubbene, der deltakelsen blant yngre ungdom er rundt tre ganger så stor som blant de eldre. I idrettslag og kulturelle aktiviteter er det slik at andelene som deltar blant de yngste ungdommene, er om lag dobbelt så store som blant de eldste.

Ser vi på deltakelsen totalt sett, er det bare små forskjeller mellom gutter og jenter. Kjønnsforskjellene kommer imidlertid til syne i enkeltaktivitetene. Gjennom ungdomsårene er gutter oftere aktive i idrettslag og fritidsklubb, mens jenter oftere deltar i kulturelle aktiviteter og religiøse foreninger. De kulturelle aktivitetene har størst relativ kjønnforskjell, men her er forskjellen mellom kjønnene relativt stabil fra 8. trinn til Vg2. I idretten øker kjønnforskjellen (i guttenes favør) gjennom tenårene. Dette gjelder også til en viss grad for deltakelsen i fritidsklubber. En forklaring kan være at idrett allerede fra tidlige årskull er en kjønnsdelt aktivitet, mens det samme i mindre grad er tilfelle for kulturelle aktiviteter. Når aktivitetene i utgangspunktet er kjønnsdelt, kan det også hende at både kultur for satsing oppover i tenårene, tilrettelegging av aktiviteter og tilføring av ressurser varierer med kjønn. Uten at vi kan si noe sikkert om dette med de dataene vi har tilgjengelig, er det mulig å spekulere rundt om dette kan være noe av årsaken til at gutter i snitt blir værende noe lenger i idretten.

Til slutt har vi i figur 4.4 undersøkt om vi kan spore noen endring i andelen aktive fra 2015 til 2018. Hovedinntrykket er at deltakelsen i organiserte fritidsaktiviteter har vært stabil blant ungdom de siste årene. Tallene viser imidlertid en liten nedgang i regelmessig deltakelse fra 2017 til 2018. Det er vanskelig å vite om dette skyldes tilfeldigheter, eller om det er en faktisk nedgang. Framtidige ungdataundersøkelser vil gi et mer sikkert svar på dette.

Figur 4.4 Andel som deltar regelmessig i organiserte fritidsaktiviteter. 2015–2018. Tidsserieutvalget. Prosent.

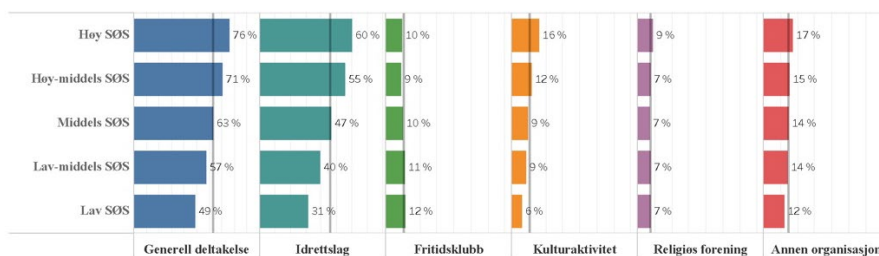
Forskjeller i deltakelse etter sosioøkonomisk status

De sosiale ulikhetene i form av sosioøkonomiske forskjeller i deltakelse er et tema som går igjen i tidligere forskning. Som vi har oppsummert i kapittel 2, er det vanlig å finne at ungdom fra lavere sosiale lag deltar sjeldnere i organiserte fritidsaktiviteter enn ungdom fra høyere sosiale lag. I denne rapporten undersøker vi dette med landsdekkende data, som gir både mulighet til å se om betydningen av sosioøkonomiske ressurser er endret over tid, og mulighet til å se hvordan betydningen av sosial ulikhet varierer med geografisk kontekst. Vi undersøker også hva de sosioøkonomiske ressursene betyr for deltakelsen i ulike organisasjonstyper og på den relative betydningen av økonomiske og kulturelle ressurser for deltakelse i disse organisasjonstypene.

I figur 4.5 presenterer vi først hvordan regelmessig deltakelse i minst én organisert fritidsaktivitet og de ulike organisasjonstypene hver for seg varierer etter et samlet mål på familiens sosioøkonomiske ressurser. I disse analysene bruker vi tverrsnittsutvalget (utvalg 1) fra det nasjonalt representative datamaterialet. For å indikere sosioøkonomisk status er ungdommene plassert i fem like store grupper (kvintiler) etter andelen sosioøkonomiske ressurser i hjemmet.

Helt til venstre i figur 4.5 viser vi andelene som er aktive i minst én organisert fritidsaktivitet, og hvordan disse andelene varierer med familiens sosioøkonomiske status. Blant ungdom i familier med lavest sosioøkonomisk status (laveste kvintil) hadde 49 prosent deltatt aktivt i minst én fritidsaktivitet i løpet av den siste måneden før undersøkelsen. Videre øker andelen aktive gradvis med familiens ressursnivå, og blant ungdom i familier med høyest sosioøkonomisk status (øverste kvintil) deltar så mange som 76 prosent regelmessig i minst én aktivitet. Det at deltakelsesmønstrene følger en sosial gradient – den øker gradvis fra lavest til høyest sosioøkonomisk status – kan tyde på at det ikke finnes en spesifikk terskel med ressurser man må komme over for delta. Selv om vi ikke kan slå fast at sosioøkonomiske ressurser hos foreldrene har en kausal effekt på i hvilken grad ungdommene deltar, så er foreldrenes ressurser i alle fall systematisk relatert til deltakelse.

Figur 4.5. Andelen som deltar regelmessig i organiserte fritidsaktiviteter etter sosioøkonomiske kvintiler. Vertikal linje viser landsgjennomsnitt. Hovedutvalget. Prosent.

Videre viser figur 4.5 regelmessig deltakelse i ulike organisasjonstyper etter familiens sosioøkonomiske status. I samsvar med tidligere forskning ser vi her at sosioøkonomisk status også har mye å si for hvilke aktiviteter ungdom driver med. Regelmessig deltakelse i idrett, som er den mest populære aktiviteten, følger omtrent samme mønster som deltakelse generelt. Prosentandelene som deltar, øker i takt med nivået av familiens sosioøkonomiske ressurser. Vi ser at blant ungdom fra familier med lav sosioøkonomisk status var det 31 prosent som deltok aktivt i organisert idrett, mens andelen var 60 prosent blant ungdom i familier med høy sosioøkonomisk status. Det var altså nesten dobbelt så vanlig at ungdom med mye ressurser deltok aktivt i et idrettslag sammenlignet med ungdom med lite ressurser.

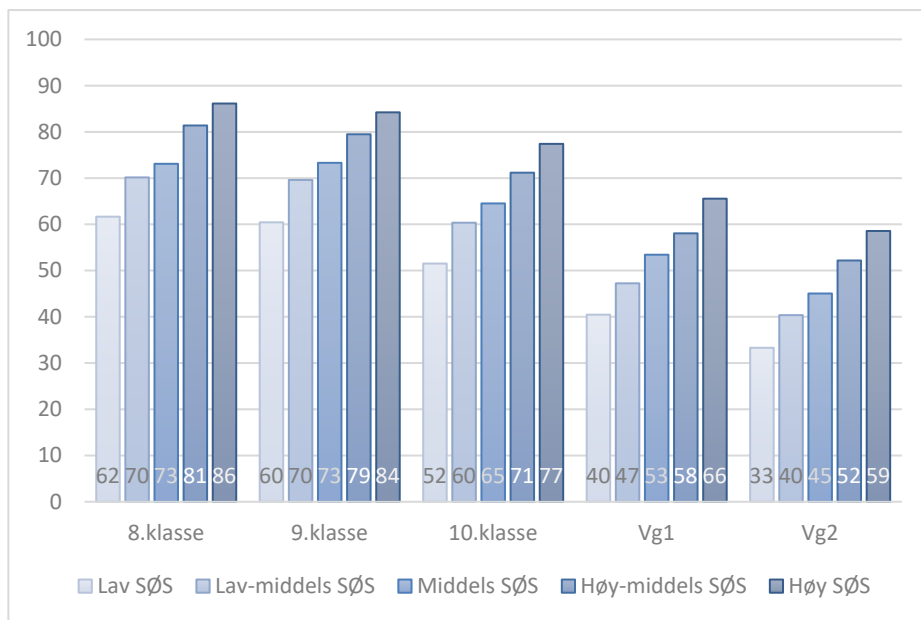
Når det gjelder regelmessig deltakelse i fritidsklubb, ungdomsklubb eller ungdomshus, er det bare små forskjeller etter familiens sosioøkonomiske status. Her ser vi imidlertid at det er ungdom med foreldre med lav sosioøkonomisk status som i størst grad deltar. I denne gruppen deltar tolv prosent, mot ti prosent blant dem med den høyeste statusen. Det er imidlertid viktig å huske på at dette er nasjonale tall, og at det er store geografiske forskjeller i klubb-deltakelsen

blant ulike sosioøkonomiske grupper, der det i storbyene ofte er ungdom med få ressurser som bruker klubben, mens det er mindre utslag i klubb-deltakelse etter familiens ressursnivå i mindre sentrale strøk (Seland & Andersen, 2020).

Figur 4.5 viser videre tydelige sosiale forskjeller i kulturelle fritidsaktiviteter på nasjonalt nivå. Det er i disse aktivitetene vi finner den største relative forskjellen mellom ungdom fra familier med lav og familier med høy sosioøkonomisk status. Sjansen for at ungdom deltar regelmessig, er nesten tre ganger så stor hvis familien har det høyeste ressursnivået sammenlignet med ungdom som har foreldre med den laveste sosioøkonomiske statusen. I kategorien «annen organisasjon» er det også ungdom med mye ressurser som deltar mest, men forskjellen er mindre enn for deltakelse i idrettslag og kulturelle aktiviteter. Det er ingen systematiske forskjeller etter sosio-økonomisk bakgrunn i ungdommenes deltakelse i religiøse foreninger på nasjonalt nivå.

Ved å undersøke sosiale forskjeller på ulike trinn – fra 8. trinn til Vg2 – kan vi få et inntrykk av hvordan forskjeller etter sosioøkonomisk status endres i løpet av ungdomstiden. En hypotese kan være at det blir mer ressurskrevende å delta i organiserte aktiviteter etter hvert som ungdom blir eldre, og at ungdom med det laveste ressursnivået i familien derfor slutter tidligere i organiserte fritidsaktiviteter enn ungdom fra familier med et høyere ressursnivå. Hvis dette er tilfelle, bør avstanden mellom ungdom fra lavere og høyere sosiale lag øke fra 8. trinn til Vg2.

Figur 4.6. Sosioøkonomiske forskjeller i regelmessig deltakelse i minst én aktivitet pr. klassetrinn.

Figur 4.6 rapporterer de sosioøkonomiske forskjellene i regelmessig deltakelse pr. klasstrinn. Som vi har vist tidligere, går andelen aktive ned med økende alder, og ved første øyekast ser det ut til at deltakelsen synker jevnt med økende alder i alle de fem kvintilene for familiens sosioøkonomiske status. Ser vi nærmere på endringer innenfor hvert kvartil, finner vi imidlertid forskjeller. Blant ungdom i familier med høy sosioøkonomisk status (øverste kvartil) synker andelen aktive fra 85 prosent på 8. trinn til 59 prosent i Vg2. Dette er en nedgang i prosentpoeng på 26, og deltakelsen på Vg2 er ca. 70 prosent av det den var i 8. klasse. For ungdommene i familier med lavest sosioøkonomisk status (nederste kvartil) går andelen aktive ned fra 61 til 33. Dette er en nedgang på 28 prosentpoeng, og deltakelsen blant ungdom i familier med lav sosioøkonomisk status i Vg2 er dermed bare 54 prosent av hva den var på 8. trinn. Frafallet (fra 8. trinn til Vg2) er større i både absolutt og relativ forstand blant ungdom i familier med lav sosioøkonomisk status.

Vi kan illustrere det samme ved å sammenligne andelen aktive fra høyere og lavere sosiale lag på hvert klasstrinn. På åttende trinn er forskjellen i andelen aktive mellom ungdom i familier med høyest og lavest sosioøkonomisk status 24 prosentpoeng. Deltakelsen i nederste kvartil er altså 71 prosent av deltakelsen i øverste kvartil ($\frac{61}{85} = 0,71$). På Vg2 er differanse 26 prosentpoeng mellom ungdom i familier med høyest og lavest sosioøkonomisk status, og deltakelsen i nederste kvartil er nå bare 56 prosent av deltakelsen i øverste kvartil ($\frac{33}{59} = 0,56$). Vi kan dermed si at ulikheten mellom de to yttergruppene blir større fra 8. trinn til Vg2 – i både absolutt og relativ forstand.

Til slutt ser vi på betydningen av sosioøkonomisk status over tid. Er det slik at sosioøkonomiske ressurser i familien har fått større eller mindre betydning i løpet av det tidsrommet vi har tilgjengelige data fra i Ungdataundersøkelsen?

Tabell 4.1. Regelmessig deltakelse i minst én organisert fritidsaktivitet etter sosioøkonomiske kvintiler og år. Ungdata 2015–2018. Hovedutvalget.

Prosent.

År	Lav SØS	Middels lav SØS	Middels SØS	Middels høy SØS	Høy SØS	Differanse mellom høy og lav SØS
2015	49	59	65	72	77	28
2016	49	59	65	72	77	28
2017	48	58	64	72	77	29
2018	47	57	62	70	76	29

I tabell 4.1 ser vi utviklingen for de ulike sosioøkonomiske gruppene fra 2015 til 2018. Vi ser en svak nedgang i deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter i alle de sosioøkonomiske kvintilene. Differansen mellom gruppene med høyest og lavest sosioøkonomiske status er imidlertid mer eller mindre konstant i tidsrommet. Det ser altså ikke ut som graden av ulikhet etter sosioøkonomisk

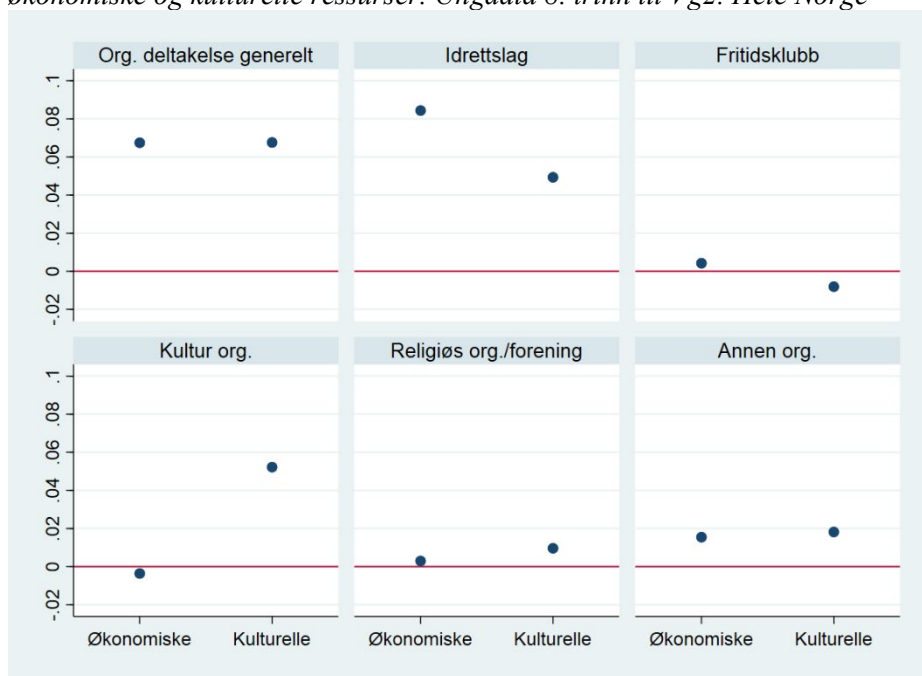
bakgrunn – når vi ser på deltakelse totalt sett – har endret seg vesentlig i løpet av disse fire årene.

Betydningen av økonomiske og kulturelle ressurser

I denne delen av kapitlet ser vi nærmere på den relative betydningen av økonomiske og kulturelle ressurser, både for deltakelse generelt og for deltakelse i spesifikke organisasjonstyper. Deretter undersøker vi om økonomiske og kulturelle ressurser (hver for seg) har fått endret betydning for deltakelse over tid.

For å undersøke betydningen av økonomiske ressurser hver for seg har vi brukt lineære sannsynlighetsmodeller⁹, der regelmessig deltakelse i forskjellige organiserte fritidsaktiviteter er den avhengige variabelen. Vi ser på sannsynligheten for regelmessig deltakelse (3 til 4 ganger eller oftere) versus det å ikke delta regelmessig.

Figur 4.7. Regelmessig deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter etter økonomiske og kulturelle ressurser. Ungdata 8. trinn til Vg2. Hele Norge

Figur 4.7 viser resultater fra seks regresjonsanalyser der vi henholdsvis har undersøke sannsynligheten for å delta i organiserte fritidsaktiviteter generelt, deltakelse i idrett, klubb, kulturorganisasjoner, religiøse foreninger og andre

⁹ Se kapittel 3 for en nærmere beskrivelse av analysene.

organisasjoner. Både økonomiske og kulturelle ressurser er målt på en skala med tre punkter (0 til 2), der 0 indikerer et lavt ressursnivå og 2 indikerer det høyeste ressursnivået. Estimatene i figuren viser hvor mye sannsynligheten for regelmessig deltakelse endrer seg i prosentpoeng¹⁰ hvis man går et hakk opp på skalaen denne skalaen fra 0 til 2.

Øverst til venstre i figuren viser vi estimatene for deltakelse generelt. Figuren viser at nivået av både økonomiske og kulturelle ressurser påvirker sannsynligheten for deltakelse generelt. Dette gjelder også når de to ressurstypene er kontrollert for hverandre. I tillegg har vi kontrollert for ungdommenes kjønn, alder og hvor sentral kommunen de bor i er plassert. Av figuren kan vi lese at når nivået av økonomiske eller kulturelle ressurser i familien øker, øker sannsynligheten for deltakelse med nesten syv prosentpoeng. I og med at skalaen i dette tilfellet har tre punkter, vil det være slik at hvis vi sammenligner en ungdom i familier med det laveste økonomiske ressursnivået med en ungdom i familier med det høyeste økonomiske ressursnivået, så har ungdommen med flest ressurser i hjemmet nesten 14 prosentpoeng høyere sannsynlighet for å delta i organiserte aktiviteter. Den samme avstanden finner vi mellom dem med lavest og høyest nivå av kulturelle ressurser i familien.

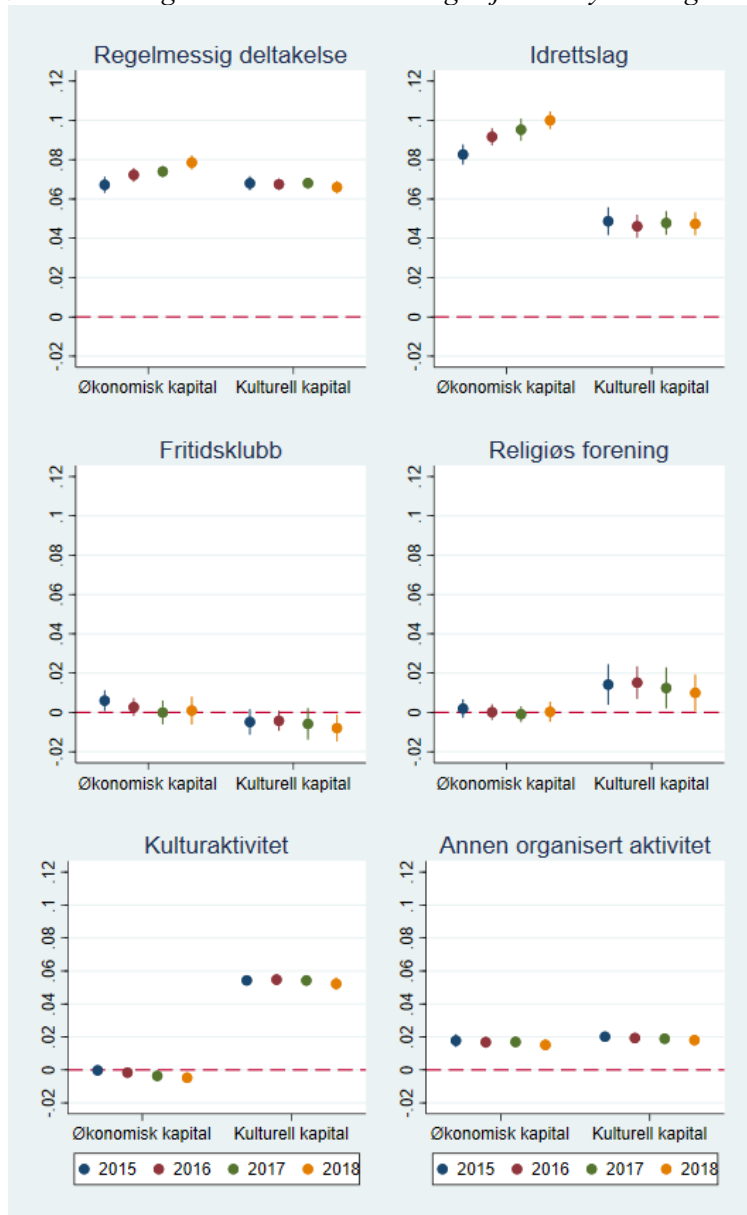
Når vi går over til å se på de ulike organisasjonstypene, finner vi at for deltakelse i idrett og fritidsklubb betyr økonomiske ressurser mer enn kulturelle. For idrett øker sannsynligheten for deltakelse med litt over åtte prosent når foreldrenes økonomiske ressursnivå går et nivå opp på skalaen, mens en tilsvarende økning i kulturelle ressurser gir en økning på fem prosentpoeng. For fritidsklubber er økonomiske ressurser litt viktigere enn kulturelle, men for begge ressurstyper er utslagene små. Det er altså relativt liten forskjell i klubb-deltakelse mellom ungdom som kommer fra hjem med mye og lite økonomiske og kulturelle ressurser – når vi også tar hensyn til ungdommenes kjønn, alder og hvor sentralt kommunen de bor i er plassert.

Når det gjelder kulturelle fritidsaktiviteter, er det, kanskje ikke overraskende, en klar sammenheng mellom familienes nivå av kulturelle ressurser og deltakelse. Analysene tilsier videre at økonomiske ressurser – kontrollert for de andre variablene – har bortimot ingen betydning for deltakelse. Når det gjelder deltakelse i religiøse fritidsaktiviteter, har verken økonomiske eller kulturelle ressurser særlig stor betydning. Vi ser bare et svakt utslag av kulturelle ressurser. Går vi opp ett nivå på skalaen for kulturelle ressurser i familien, øker sannsynligheten for deltakelse i religiøse aktiviteter med ca. ett prosentpoeng. Til sist ser vi at begge ressurstypene har relativt liten betydning for deltakelse i «annen organisasjon». For hver økning i nivået av

¹⁰ Estimatene har 95-prosents konfidensintervaller rundt seg – noe som tilsier at den sanne verdien i populasjonen befinner seg innenfor dette intervallet med 95 prosents sannsynlighet. Intervallene er imidlertid så små at man nesten ikke ser dem i figurene.

både økonomiske og kulturelle ressurser får vi en økt sannsynlighet på rundt to prosentpoeng når vi samtidig kontrollerer for de øvrige faktorene.

Figur 4.8. Regelmessig deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter. Betydningen av økonomiske og kulturelle ressurser. Regresjonsanalyser. Ungdata 2015–2018

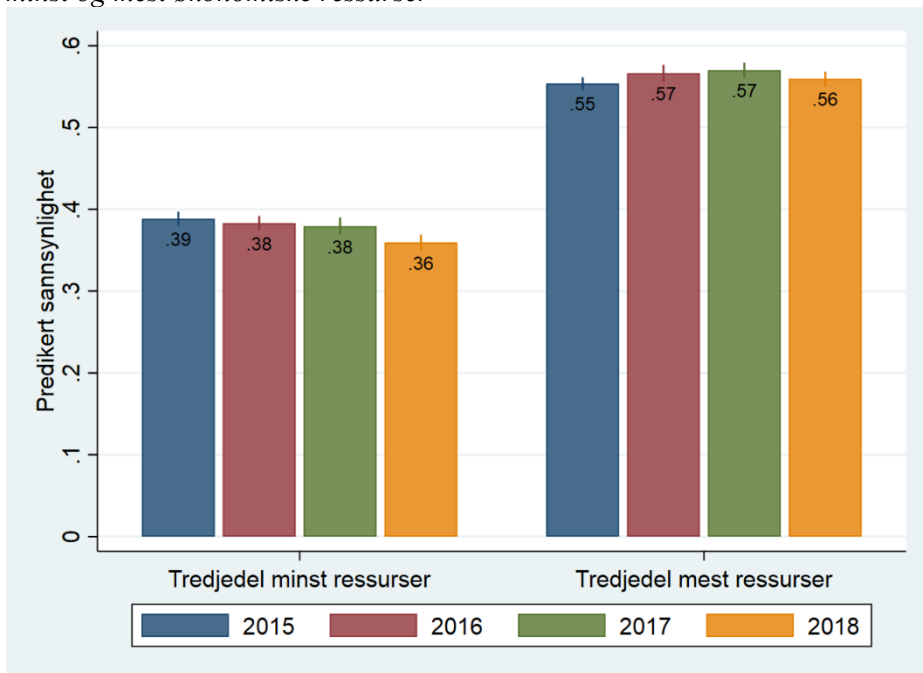
Regresjonskoeffisienter etter lineære sannsynlighetsmodeller med kontroll for kjønn, klassetrinn og sentralitet. Figurene viser utslaget av å øke økonomiske og kulturelle ressurser med ett nivå. Totalt sett er det tre grupper, som omfatter tredelene med henholdsvis minst, middels og mest økonomiske og kulturelle ressurser.

Har betydningen av økonomiske og kulturelle ressurser i familien endret seg over tid? Figur 4.8 viser igjen resultatet av flere lineære sannsynlighetsmodeller, der regelmessig deltakelse i organiserte aktiviteter generelt og i de ulike organisasjonstypene er den avhengige variabelen. Her har vi gjort separate analyser på data fra hvert av årene fra 2015 til 2018. Igjen kontrollerer vi for kjønn, alder og hvor sentral kommunen ungdommene bor i er plassert. Estimaten i figuren viser hvor mye sannsynligheten for å delta regelmessig i en organisert fritidsaktivitet øker når nivået av økonomiske og kulturelle ressurser i familien øker, gitt at alle disse faktorene og nivået av den andre typen kapital er konstant.

Hovedinntrykket fra figur 4.8 er at betydningen av økonomiske og kulturelle ressurser er relativt konstant i denne femårsperioden. Unntaket er deltakelse i idrettslag. For de andre aktivitetene finner vi stabile mønstre over tid. Kort oppsummert har både økonomiske og kulturelle ressurser relativt liten betydning for deltakelse i fritidsklubb og i religiøse foreninger alle årene. Kulturelle ressurser i familien har relativt stor betydning for hvorvidt ungdommen deltar i kulturelle aktiviteter eller ikke, mens økonomiske ressurser i familien har liten sammenheng med hvorvidt den unge deltar i denne typen organisasjoner. Også dette mønsteret er stabilt over tid.

For deltakelse i idrett slår de økonomiske ressursene mest ut for alle årene, men betydningen ser ut til å øke litt over tid. I 2015 økte sannsynligheten for regelmessig deltakelse med omtrent åtte prosentpoeng for hvert trinns økning i økonomiske ressurser – under ellers like forhold. I 2018 var det tilsvarende tallet ti prosentpoeng. Sagt på en annen måte: I 2015 var sannsynligheten for å delta i idrett 16 prosentpoeng lavere blant ungdom i familier med det laveste nivået av økonomiske ressurser sammenlignet med ungdom i familier med det høyeste nivået av økonomiske ressurser. I 2018 hadde denne forskjellen økt til 20 prosentpoeng. Betydningen av kulturelle ressurser er derimot uendret over tid.

Figur 4.9. Regelmessig deltakelse i idrettslag over tid blant tredelen med minst og mest økonomiske ressurser

Data: Ungdata 2014–2019. Elever US & Vg1–Vg2.
 N = 149 781 (2015), 192 427 (2016), 197 043 (2017), 206 411 (2018)
 Kontrollert for kjønn, kulturelle ressurser, alder og sentralitet

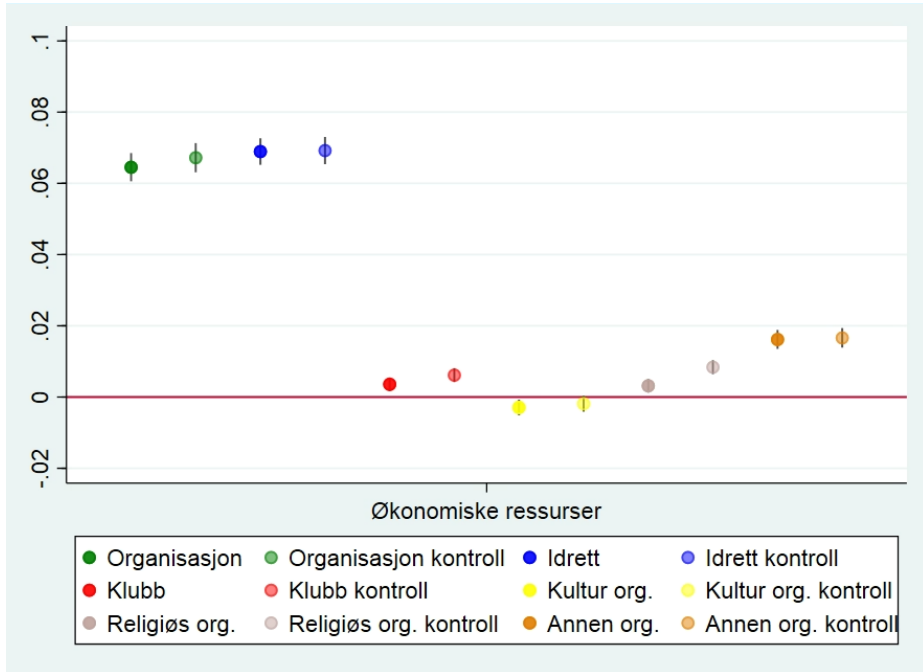
I figur 4.9 ser vi nærmere på hvordan den økte betydningen av økonomiske ressurser i familien kan forklares. Et viktig spørsmål er om endringene i den betydningen økonomiske ressurser har, skyldes økt deltakelse blant dem med mest ressurser, eller om det skyldes en nedgang blant dem med minst økonomiske ressurser. Vi har undersøkt dette ved å predikere sannsynligheten for regelmessig deltakelse for den tredelen av respondentene som har minst og for tredelen som har mest økonomiske ressurser. Prediksjonene er justert for flere kontrollvariabler og viser da til respondenter som er gjennomsnittlige med hensyn til kjønn, kulturelle ressurser i hjemmet, klasstrinn og sentralitet. Resultatet er presentert i figur 4.9 og viser at endringen skyldes en nedgang i regelmessig deltakelse blant dem med minst økonomiske ressurser. Andelen som deltar i denne gruppen, har endret seg fra rundt 49 prosent til rundt 46 prosent. Endringen er statistisk signifikant. Blant ungdom fra familiene med mest økonomiske ressurser er andelen bortimot uendret. Når gapet har økt noe mellom dem som har færrest, og dem som har flest ressurser i familien, skyldes det altså ikke at ungdom i familier med mange ressurser deltar mer enn før. Derimot kan det se ut som at de økonomiske barrierene for deltakelse har blitt høyere for ungdom i familier med få økonomiske ressurser.

Innvandrerbakgrunn har lite å si for sammenhengen

Et siste spørsmål vi vil undersøke, er om innvandrerbakgrunn er en bakenforliggende variabel som driver sammenhengene mellom regelmessig deltakelse og henholdsvis økonomiske og kulturelle ressurser. Det er viktig å sjekke dette fordi det er et samsvar mellom det å ha lavt sosioøkonomisk ressursnivå og å ha innvandrerbakgrunn. Man ser for eksempel at innvandrerfamilier er overrepresentert blant dem som defineres som fattige familier¹¹. Samtidig kan man se for seg at unge med innvandrerbakgrunn deltar mindre i organiserte aktiviteter av andre grunner enn det som har med familienes økonomiske eller kulturelle ressursnivå å gjøre. Som nevnt i kapittel 2 vil f.eks. mange foreldre med innvandrerbakgrunn ha lite erfaring med egen deltakelse i det norske organisasjonslivet. Dette kan i teorien bidra til å skape sammenhenger mellom familienes ressursnivå og nivået av deltakelse blant ungdommene uten at det reelt sett er ressursnivået som gir utslaget. Hvis dette er tilfelle, burde i prinsippet utslagene av både økonomiske og kulturelle ressurser reduseres når vi legger til en kontrollvariabel som indikerer om ungdommene har innvandrerbakgrunn eller ei.

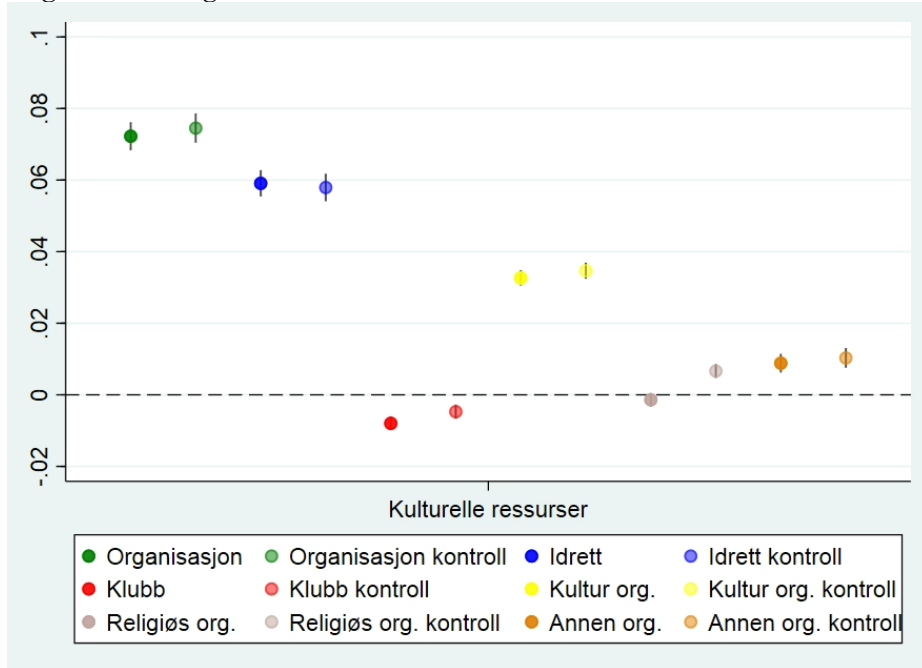
¹¹ <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/nesten-111-000-barn-vokser-opp-med-vedvarende-lave-husholdningsinntekter>

Figur 4.10. Utslag av økonomiske ressurser på deltakelse i ulike organiserte fritidsaktiviteter i modeller uten og med kontroll for innvandrerbakgrunn. Ungdom i videregående skoler.

Koeffisienter etter lineær regresjon (OLS) med og uten kontroll for kjønn, klasse og sentralitet. Figuren viser utslag av å øke økonomiske ressurser med ett nivå (av totalt tre nivåer; 0=minst, 1=medium, 2=mest). Antall respondenter (N) varierer fra 85 225 til 89 235.

Figur 4.11. Utslag av kulturelle ressurser på deltakelse i ulike organiserte fritidsaktiviteter i modeller uten og med kontroll for innvandrerbakgrunn. Ungdom i videregående skoler.

Koeffisienter etter lineær regresjon (OLS) med og uten kontroll for kjønn, klasse og sentralitet. Figuren viser utslag av å øke kulturelle ressurser med ett nivå (av totalt tre nivåer; 0=minst, 1=medium, 2=mest). Antall respondenter (N) varierer fra 85 225 til 89 235.

Analysene vi presenterer i figur 4.10 og 4.11, vitner om at innvandrerbakgrunn har lite å si for sammenhengen mellom de ulike ressurstypene og regelmessig deltakelse i de ulike organiserte fritidsaktivitetene. Analysene viser dette ettersom utslagene av både økonomiske og kulturelle ressurser i all hovedsak endrer seg lite fra modeller uten kontroll for innvandrerbakgrunn til modeller der innvandrerbakgrunn inkluderes som kontrollvariabel. I den grad det ser ut til å bety noe, så er det heller slik at tross ressursnivået (som gjerne er lavere enn i majoritetsbefolkningen) har innvandrerungdom noe høyere deltakelse i enkelte aktiviteter. Når vi så kontrollerer for innvandrerbakgrunn, ser vi derfor at estimatene for økonomiske og kulturelle ressurser i noen tilfeller øker. For eksempel gjelder dette utslagene av økonomiske og kulturelle ressurser for deltakelse på fritidsklubber og religiøse foreninger.

Geografiske forskjeller i deltakelse

Fritidserklæringen handler om at alle barn og unge i Norge skal kunne delta jevnlig i organiserte fritidsaktiviteter, uavhengig av foreldrenes sosioøkonomiske ressurser. Barn og ungdom og familiene deres befinner seg imidlertid også i litt ulike lokale kontekster der tilbudet av organiserte fritidsaktiviteter og betingelsene for deltakelse kan variere. Som nevnt i kapittel 2 har tidligere forskning vist relativt liten variasjon mellom fylkene i organisasjonsdeltakelse blant voksne. Heller ikke blant ungdom tyder foreliggende kunnskap på store geografiske forskjeller totalt sett. Vi vet imidlertid lite om hvordan deltakelsen varierer med sentralitetsgrad, og har begrenset kunnskap om hvordan deltakelsen i ulike typer organisasjoner varierer på tvers av lokale kontekster.

I dette kapitlet gir vi først et oversiktsbilde av hvordan andelen som deltar regelmessige i organiserte fritidsaktiviteter, varierer på tvers av kommuner og fylker. Ambisjonen er å gi et samlet inntrykk av variasjonen fylkene imellom og variasjon kommunene imellom innad i hvert fylke. Deretter undersøker vi hvordan deltakelse i de ulike organisasjonstypene (idrett, fritidsklubb, kulturaktiviteter, religiøs forening og andre organisasjoner) varierer geografisk. Finner vi et mønster der lokale tradisjoner gjør at noen typer organisasjoner har større oppslutning i enkelte deler av landet enn andre? Har noen typer organisasjoner større oppslutning i urbane områder, mens andre er mer utbredt i rurale lokalsamfunn?

Til slutt i kapitlet undersøker vi om betydningen av sosial bakgrunn varierer med den lokale konteksten ungdommene vokser opp i. Ser sosioøkonomiske barrierer for deltakelse ut til å være større i noen fylker enn andre? Vi undersøker også om forskjellene i deltakelse etter familiens sosioøkonomiske status er ulik i rurale og mer urbane oppvekstmiljøer.

Fylkes- og kommuneforskjeller

Før kommunereformen (iverksatt 1. januar 2020) var det 426 norske kommuner, der 406 er representert i Ungdata. Vi har derfor vurdert det som lite hensiktsmessig å undersøke enkeltkommuner, men forholder oss til fylkene før regionreformen i 2020. Resultater for enkeltkommuner er tilgjengelig på

ungdata.no. Som nevnt tidligere vil vi likevel gi et oversiktsbilde av variasjonen i deltakelsen mellom norske kommuner. I figur 5.1 under er hver kommune representert med en prikk som viser andelen som deltar regelmessig i organiserte fritidsaktiviteter pr. kommune, sortert etter fylke. Merk at figuren bare er basert på data fra ungdomstrinnet. Årsaken til dette er at en del kommuner ikke har gjennomført undersøkelsen blant eldre ungdom. Det at vi bare ser på ungdomstrinnet, fører imidlertid til at andelen som deltar på landsbasis og fylkesnivå, blir høyere enn det som framkommer i senere figurer, der vi også inkluderer data fra ungdom i videregående opplæring.

Figur 5.1. Regelmessig deltakelse i minst én organisert fritidsaktivitet etter kommune fordelt på fylke. Horisontal linje viser landsgjennomsnitt. Utvalget består av ungdomsskoleelever fra hovedutvalget¹². Prosent.

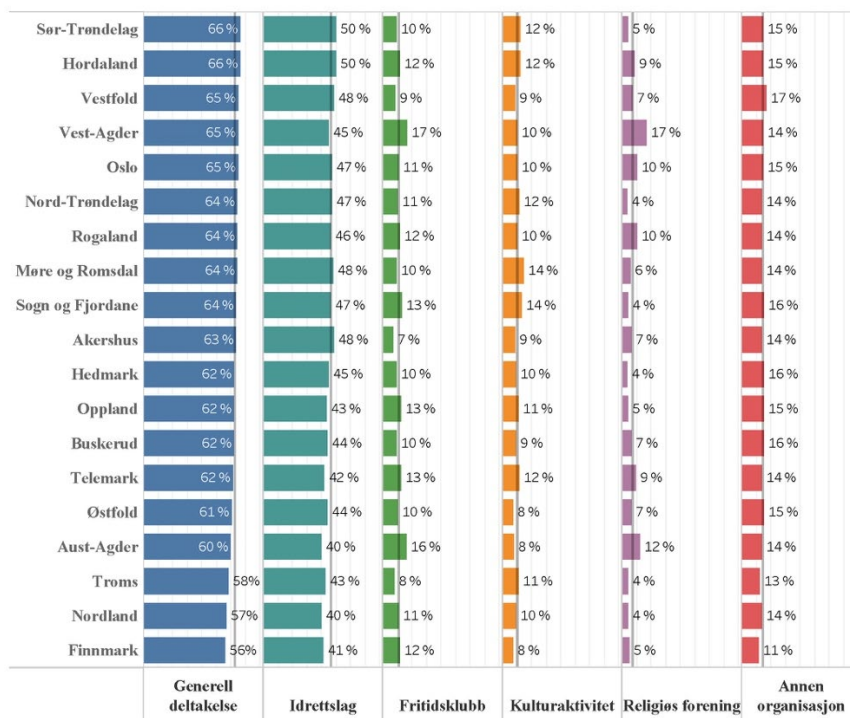
Figuren viser at det er stor kommunal variasjon innad i de forskjellige fylkene. Alle fylker har kommuner som ligger både godt over og godt under landsgjennomsnittet på 70 prosent deltakelse.

I figur 5.2 under ser vi gjennomsnittlig regelmessig deltakelse i ulike typer organiserte fritidsaktiviteter fordelt på fylke. Totalt sett varierer forskjellene i

¹² Grunnen til at bare ungdomsskoleelever er inkludert i denne figuren, er at mange kommuner ikke har videregående skoler. For å kunne sammenligne kommuner med og uten videregående skoler inkluderer vi bare ungdomsskoleelever. N = 151 761.

andelen som deltar aktivt i én eller flere organiserte fritidsaktiviteter, med ti prosent fra fylket med lavest deltakelse (Finnmark) til fylket med høyest deltakelse (Sør-Trøndelag). Det er altså betydelig mindre geografisk variasjon når vi ser på deltakelsen på fylkesnivå versus kommunenivå som vist i figur 5.1. De tre nordligste fylkene har lavest andel aktive i organiserte fritidsaktiviteter. Alle tre fylkene har færre enn 60 prosent som deltar aktivt. Sør-Trøndelag har den høyeste deltakelsen med 66 prosent, tett fulgt av Hordaland og Vestfold.

Figur 5.2 Regelmessig deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter etter fylke. Horizontal linje viser landsgjennomsnitt. Hovedutvalget. Prosent.

Figur 5.2 viser også noen forskjeller på tvers av fylker i hvilke aktivitetstyper ungdommene deltar i. For deltakelse i idrettslag er fylkesforskjellene relativt små og varierer mellom 40 og 50 prosent. De relative forskjellene for andre organisasjonstyper er større. Agderfylkene skiller seg for eksempel ut med høyere deltakelse i både fritidsklubb og religiøse foreninger enn resten av landet. Dette kan sannsynligvis ses i sammenheng med misjonsbevegelsens posisjon i disse områdene. I tillegg til fritidsklubber som er drevet av kommunene, finnes det flere menigheter som driver denne typen fritidstilbud

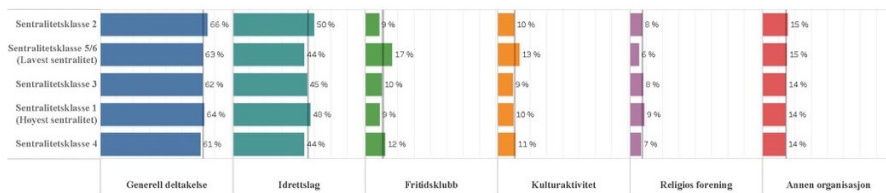
for ungdom. Det er ellers verd å merke seg at Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal har en høyere deltakelse i kulturelle aktiviteter enn resten av landet.

Deltakelse i urbane og rurale kontekster

Selv om det er noe ulikhet i deltakelsesmønstre mellom fylker, finner vi som tidligere nevnt enda større variasjon innad i fylkene. Hvert fylke består av ulike kommuner, som spenner fra mer sentrale bykommuner til mer spredtbebygde landkommuner. Vi vil derfor undersøke variasjonen i ungdommenes deltakelse basert på et alternativt geografisk mål: bostedssentralitet. Som nevnt i gjennomgangen av tidligere forskning har Bakken (2020) sammenlignet ungdom i «Distrikts-Norge» (de minst sentrale kommunene) med resten av ungdomsbefolkningen. Vi har valgt å undersøke hvordan ungdom i fem sentralitetsklasser – fra minst sentral til mest sentral – deltar.

Det er grunn til å tro at mangfoldet av organiserte aktiviteter som det er mulig å delta i, er større i sentrale områder enn i mer spredtbebygde strøk. Hvis et smalt tilbud tilsier at flere avstår fra å delta fordi de ikke finner en aktivitet som passer for dem, kan vi kanskje også forvente lavest deltakelse i de minst sentrale kommunene. Figur 5.3 viser imidlertid ingen systematiske forskjeller i regelmessig deltakelse totalt sett etter sentralitetskategori.

Figur 5.3 Regelmessig deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter etter sentralitetsklasse. Horisontal linje viser landsgjennomsnitt. Hovedutvalget. Prosent.

Etter sentralitet er det likevel også noe forskjell i hvilke typer aktiviteter ungdom er involvert i. Det er en svak tendens til at ungdom i mer sentrale strøk oftere er involvert i idrettslag og religiøse foreninger, mens ungdom fra mindre sentrale strøk noe oftere er involvert i fritidsklubber og kulturelle aktiviteter. Det er likevel verd å merke seg at de fleste av disse forskjellene er ganske små.

Sosioøkonomisk bakgrunn i en lokal kontekst

I forrige kapittel så vi at regelmessig deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter har en klar sammenheng med familiens sosioøkonomiske status. Det er også en del variasjon mellom fylkene i andelen unge fra familier med lav og med høy sosioøkonomisk status (se vedleggstabell 4.1). Likevel finner vi som vist over at deltakelsen i organiserte fritidsaktiviteter totalt sett varierer lite fylkene

imellom. Under dette punktet undersøker vi også om betydningen av sosial bakgrunn – for deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter – varierer etter hvor ungdommene bor i landet.

Figur 5.4 viser deltakelsen innad i de fem kvintilene for sosioøkonomisk status i familien fordelt etter fylke. Vi ser tydelig at det er sosiale forskjeller i deltakelse over hele landet. I alle fylker er det slik at ungdom med foreldre med et høyt nivå av sosioøkonomiske ressurser deltar mer enn ungdom med færre ressurser. Det er likevel noen forskjeller etter fylke i betydningen av sosioøkonomisk bakgrunn. Den høyre kolonnen i figur 5.4 viser forskjellen i deltakelse mellom ungdom i familier med lavest sosioøkonomiske status og dem med høyest sosioøkonomisk status. Som vi kan se, varierer denne differansen fra 24 til 31 prosent. Størst forskjell finner vi i Finnmark, Møre og Romsdal og Oppland (31 prosent), mens forskjellen mellom ungdom i familier med lav og høy sosioøkonomisk status er minst i Sogn og Fjordane og Aust-Agder (24 prosent).

Figur 5.4. Regelmessig deltakelse i minst én organisert fritidsaktivitet etter fylke og sosioøkonomiske kvintiler. Hovedutvalget. Prosent.

	Lav SØS	Lav-middels SØS	Middels SØS	Høy-middels SØS	Høy SØS	Differanse Høy-Lav SØS
Finnmark	42 %	51 %	60 %	66 %	74 %	31 %
Møre og Romsdal	49 %	57 %	64 %	73 %	80 %	31 %
Oppland	47 %	57 %	62 %	70 %	78 %	31 %
Troms	45 %	52 %	58 %	66 %	75 %	30 %
Nord-Trøndelag	49 %	60 %	64 %	73 %	78 %	29 %
Sør-Trøndelag	51 %	61 %	66 %	76 %	80 %	29 %
Hedmark	48 %	57 %	62 %	69 %	76 %	28 %
Vestfold	50 %	60 %	67 %	72 %	78 %	28 %
Hordaland	52 %	61 %	65 %	75 %	80 %	28 %
Vest-Agder	51 %	59 %	67 %	74 %	78 %	28 %
Rogaland	49 %	59 %	63 %	71 %	77 %	28 %
Østfold	48 %	56 %	62 %	68 %	75 %	28 %
Telemark	48 %	54 %	64 %	71 %	75 %	27 %
Buskerud	49 %	57 %	61 %	70 %	75 %	26 %
Akershus	48 %	57 %	61 %	68 %	74 %	26 %
Oslo	50 %	59 %	63 %	71 %	75 %	25 %
Nordland	45 %	51 %	60 %	65 %	70 %	25 %
Sogn og Fjordane	50 %	60 %	65 %	73 %	75 %	24 %
Aust-Agder	49 %	54 %	59 %	66 %	73 %	24 %

Et alternativ til å undersøke geografiske forskjeller ved hjelp av en fylkesinndeling er å undersøke langs en sentralitetsdimensjon. Som tidligere beskrevet skiller vi mellom fem sentralitets kategorier der sentralitetsklasse 1 regnes som den høyeste sentraliteten. Her inkluderes Oslo og omkringliggende kommuner. Kategorien for sentralitetsklasse 5 og 6 omfatter kommunene med lavest grad av sentralitet. En undersøkelse av utvalget (se vedleggstabell 4.2)

viser at ungdommene i de minst sentrale kommunene oftere enn ungdom i mer sentrale kommuner bor i familier med få sosioøkonomiske ressurser¹³.

Når vi i figur 5.5 ser på de sosiale ulikhetene i deltakelsen i de ulike sentralitetsklassene, finner vi relativt små forskjeller. I alle kategoriene er det færrest som deltar blant dem med lavt nivå av sosioøkonomiske ressurser, mens deltakelsen øker for hvert trinn ressursene økes. I sentralitetsklasse 1 er det 25 prosentpoeng flere som deltar blant dem med høyest enn blant dem med lavest nivå av sosioøkonomiske ressurser. I de minst sentrale kommunene er den samme forskjellen på 27 prosentpoeng.

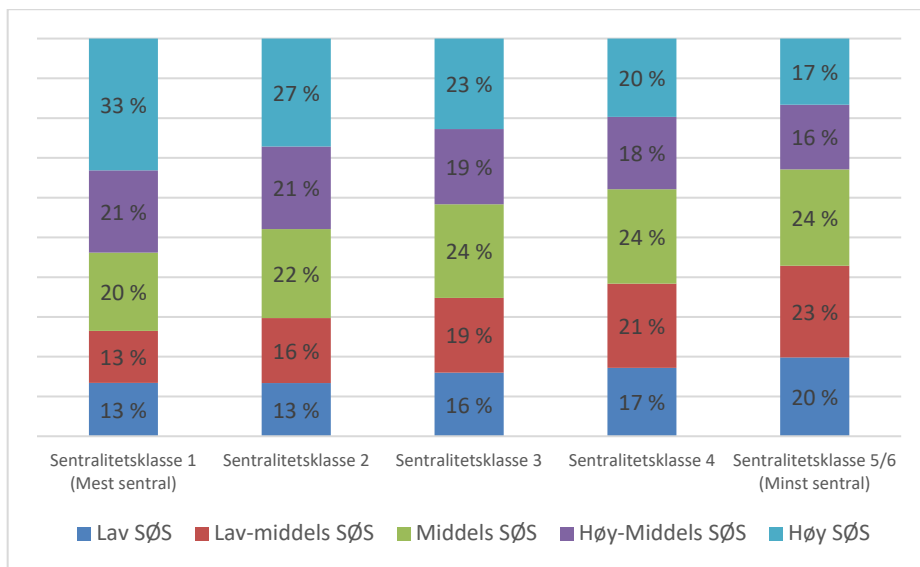
Figur 5.5. Regelmessig deltakelse i minst én organisert fritidsaktivitet etter sentralitetsklasse og sosioøkonomiske kvintiler. Hovedutvalget. Prosent.

	Lav SØS	Lav- middels SØS	Middels SØS	Høy- middels SØS	Høy SØS
Sentralitetsklasse 1 (Høyest sentralitet)	49 %	56 %	62 %	69 %	74 %
Sentralitetsklasse 2	50 %	59 %	65 %	73 %	78 %
Sentralitetsklasse 3	49 %	57 %	63 %	70 %	76 %
Sentralitetsklasse 4	48 %	56 %	63 %	70 %	76 %
Sentralitetsklasse 5/6 (Lavest sentralitet)	50 %	59 %	64 %	71 %	77 %

Til slutt i dette kapitlet undersøker vi den sosiale bakgrunnen til organisert ungdom i ulike sentralitetsgrupper. Tallene i figur 5.6 er bare basert på ungdom som deltar regelmessig i organiserte fritidsaktiviteter, og viser andelen deltakere som tilhører familier med lav, middels lav, middels, middels høy og høy sosioøkonomisk status. Poenget er å illustrere den sosiale bakgrunnen til organisert ungdom i kommuner med ulik sentralitetsgrad. Er den sosiale bakgrunnen til disse ungdommene annerledes i sentrale kommuner enn i mer rurale strøk? Sagt på en annen måte lurer vi på om oppvekstsituasjonen og tilbudet av aktiviteter i mindre sentrale kommuner kan bidra til at relativt flere unge med bakgrunn fra lavere sosiale lag deltar aktivt i organisasjonslivet, enn det som er tilfelle i mer sentrale oppvekstmiljøer.

¹³ Blant ungdom i de mest sentrale kommunene er det 18 prosent med lav sosioøkonomisk status og 28 prosent med høy sosioøkonomisk status, mens det blant ungdom i de minst sentrale kommunene er 25 prosent med lav sosioøkonomisk status og 13 prosent med høy sosioøkonomisk status.

Figur 5.6. Andelen ungdom i sosioøkonomiske kvintiler som deltar i minst én organisert fritidsaktivitet etter sentralitetsklasser. Hovedutvalget (bare de som deltar i minst én organisert fritidsaktivitet. N = 145 779). Prosent.

Figur 5.6 viser at andelen blant de organiserte som bor i familier med lav sosioøkonomisk status, er betydelig høyere blant ungdom som bor i de minst sentrale kommunene. I sentralitetsklasse 1 (Stor-Oslo) har mer enn halvparten av dem som deltar, høy eller høy-middels sosioøkonomisk status. I de mindre sentrale kommunene i sentralitetsklasse 4 og 5–6 er ungdom med lav eller lav-middels sosioøkonomisk status i større grad representert i organiserte fritidsaktiviteter. I denne rapporten tar vi ikke mål av oss til å forklare dette mønsteret, men det er nærliggende å anta at mønsteret henger sammen med sammensetningen av familier med ulik sosioøkonomisk status som bor i kommuner med ulik sentralitetsgrad. I og med at andelen med lav sosioøkonomisk status er høyest i de minst sentrale kommunene, har fritidsorganisasjonene også flere deltakere fra familier med lav sosioøkonomisk status. Det er likevel verd å huske at organisasjonsdeltakelsen totalt sett ikke er lavere i de minst sentrale kommunene. Fritidsorganisasjonene i de minst sentrale kommunene rekrutterer altså ikke en større andel unge totalt sett, men det kan tyde på at aktiviteten er tilpasset sammensetningen av familier som bor i kommunen. Dermed evner de å rekruttere relativt flere unge fra familier med lav sosioøkonomisk status.

Deltakelse blant unge med og uten innvandrerbakgrunn

På lik linje med andre ungdommer kan unge med innvandrerbakgrunn møte barrierer for å kunne delta i organiserte fritidsaktiviteter. Dette kan gjelde familiens tilgang på økonomiske og kulturelle ressurser. I tillegg kan unge med innvandrerbakgrunn møte ekstra utfordringer, som f.eks. at familien er svakt integrert i lokalmiljøet eller mangler kjennskap til landskapet av frivillige organisasjoner i Norge.

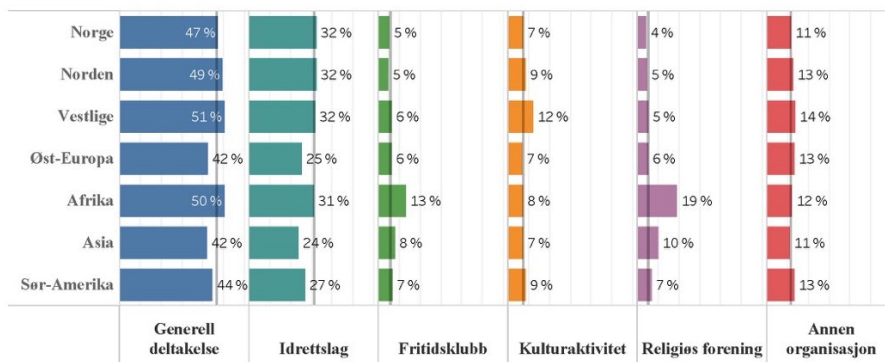
Som nevnt har tidligere undersøkelser studert deltakelsen blant unge med innvandrerbakgrunn. De fleste av disse studiene har tatt for seg ungdom i Oslo. Det er videre slik at kategoriseringen av unge med innvandrerbakgrunn har vært grovkornet, og man har i liten grad kunnet belyse variasjon i deltakelse innad i gruppen av unge med innvandrerbakgrunn, for eksempel etter hvilket land eller hvilken del av verden ungdommenes foreldre kommer fra.

I dette kapitlet bruker vi data fra hele landet. I tillegg gir tallene fra Ungdataundersøkelsen mulighet til å skille mellom ulike landgrupper. I likhet med de tidligere kapitlene undersøker vi her *regelmessig deltakelse* i organiserte fritidsaktiviteter. Disse analysene har bare med elever fra videregående skole fordi det bare er i denne aldersgruppen det var inkludert spørsmål om foreldrenes landbakgrunn. I fortsettelsen vil vi først studere deltakelse i syv landgrupper: Norge, andre nordiske land, andre vestlige land, østeuropeiske land, afrikanske land, asiatiske land og søramerikanske land (se metoddelen). Merk at landgruppene er gjensidig utelukkende, slik at ungdom med bakgrunn fra Norden ikke inkluderer ungdom med norsk bakgrunn, og ungdom med bakgrunn fra vestlige land verken inkluderer ungdom med bakgrunn fra Norge eller Norden. Deretter vil vi se på variasjonen i deltakelse etter noen av de vanligste enkeltlandene foreldre til unge med innvandrerbakgrunn kommer fra.

Deltakelse etter landgrupper

Figur 6.1 nedenfor viser nivået av regelmessig deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter etter foreldrenes landbakgrunn. Først ser vi at andelen som regelmessig deltar (totalt sett) blant ungdom i videregående skole uten innvandrerbakgrunn, er 47 prosent. Andelene er om lag fem prosentpoeng lavere for ungdom med foreldre fra Øst-Europa og Asia. Derimot er deltakelsen noe høyere blant unge med foreldre fra Norden, andre vestlige land og Afrika enn blant ungdom med norsk bakgrunn.

Figur 6.1. Regelmessig deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter etter landgrupper. Horisontal linje viser landsgjennomsnitt. VGS-utvalget. Prosent.

Fordelingen mellom de ulike landgruppene endres en del når vi ser på de ulike organisasjonstypene hver for seg. For idrett er det et nokså tydelig skille mellom to hovedgrupper. Det er noe høyere deltakelse blant dem med foreldre fra Afrika, vestlige land, Norden og Norge (hvor drøyt 30 prosent deltar) sammenlignet med dem som har foreldre fra Sør-Amerika, Øst-Europa og Asia. Blant ungdom som har bakgrunn fra de tre sistnevnte områdene, er det henholdsvis fem, syv og åtte prosentpoeng færre som deltar jevnlig, enn blant ungdom uten innvandrerbakgrunn.

Det er jevnt over færre som deltar regelmessig i fritidsklubb i denne alderen, og forskjellene mellom de ulike landområdene er i utgangspunktet liten. Vi ser likevel et markant høyere nivå blant ungdom med foreldre fra Afrika: 13 prosent av dem deltar regelmessig i klubb. Dette er en om lag dobbelt så høy andel som for ungdommene med de øvrige landbakgrunnene. Kategorien som har nest høyest deltakelse, er ungdom med foreldre fra Asia; Her deltar åtte prosent, mot fem prosent blant ungdom uten innvandrerbakgrunn.

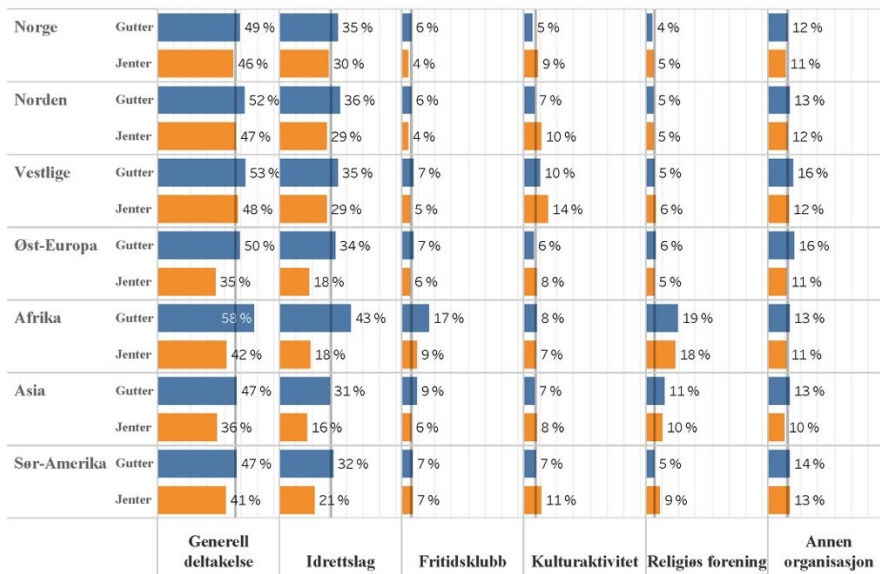
Også når det gjelder kulturaktiviteter, kan landforskjellene se små ut. Det er likevel en viss variasjon. Ungdom med innvandrerforeldre fra vestlige land deltar mest. I denne gruppen deltar tolv prosent, mot syv prosent blant dem med

majoritetsbakgrunn. Det nest høyeste nivået finner vi blant ungdom med foreldre som har innvandret fra Norden og Sør-Amerika. Her deltar ni prosent regelmessig.

Mønsteret for deltakelse i religiøse foreninger ligner på deltakelsesmønsteret i fritidsklubbene. Nesten én av fem ungdommer med foreldre fra afrikanske land rapporterer om regelmessig deltakelse. Dette står i sterk kontrast til dem med foreldre fra Øst-Europa, vestlige land, Norden eller Norge. Her deltar bare én av tjue. Også ungdom med bakgrunn fra asiatiske later deltar relativt ofte i denne typen foreninger. Dette gjelder ti prosent, mot fire prosent blant ungdom uten innvandrerbakgrunn. For deltakelse i samlekategorien «annen organisasjon» er det noe vanligere at ungdom med utenlandsfødte foreldre deltar enn ungdom med norskfødte foreldre. Unntaket er dem med foreldre som er født i Asia, som har omtrent samme deltakelsesnivå som ungdom med norskfødte foreldre.

I figur 6.2 ser vi samme fordeling som i figur 6.1, men nå brutt opp på kjønn. Som vi har sett tidligere, er det flere gutter som deltar regelmessig i fritidsorganisasjoner totalt sett. Når vi deler inn etter kjønn og landbakgrunn, er det flere påfallende trekk som kommer til syne. For det første er kjønnsforskjellene større blant ungdom med utenlandsfødte foreldre enn blant ungdom med norskfødte foreldre. Mens omtrent tre prosentpoeng flere gutter i denne alderen deltar i fritidsorganisasjoner enn jenter blant dem med norskfødte foreldre, så er tilsvarende kjønnsforskjell i guttenes favør om lag 16, 11, 6 og 15 prosentpoeng blant ungdom med foreldre fra Afrika, Asia, Sør-Amerika og Øst-Europa. For dem med foreldre fra Norden og øvrige vestlige land er kjønnsforskjellene noe mindre (rundt 5 prosentpoeng), men også dette er noe mer enn i majoritetsbefolkningen.

Figur 6.2 Regelmessig deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter etter landgrupper og kjønn. Horisontal linje viser landsgjennomsnitt. VGS-utvalget. Prosent.

Kjønnsforskjellene blant ungdom med bakgrunn fra ikke-vestlige landområder er særlig tydelig for idrettsdeltakelse. Gutter med afrikansk og asiatisk opprinnelse har omkring dobbelt så stor sannsynlighet for å delta i idrett som jentene med samme bakgrunn. Også gutter med bakgrunn fra søramerikanske land (32 mot 21 prosent) deltar betydelig oftere enn jenter med samme landbakgrunn. Når det gjelder klubb-deltakelse, er det generelt mindre kjønnsforskjeller enn i idretten. Unntaket er gutter med afrikanskfødte foreldre. Deres deltakelse i klubb er åtte prosentpoeng høyere enn blant jenter med foreldre fra samme verdensdel.

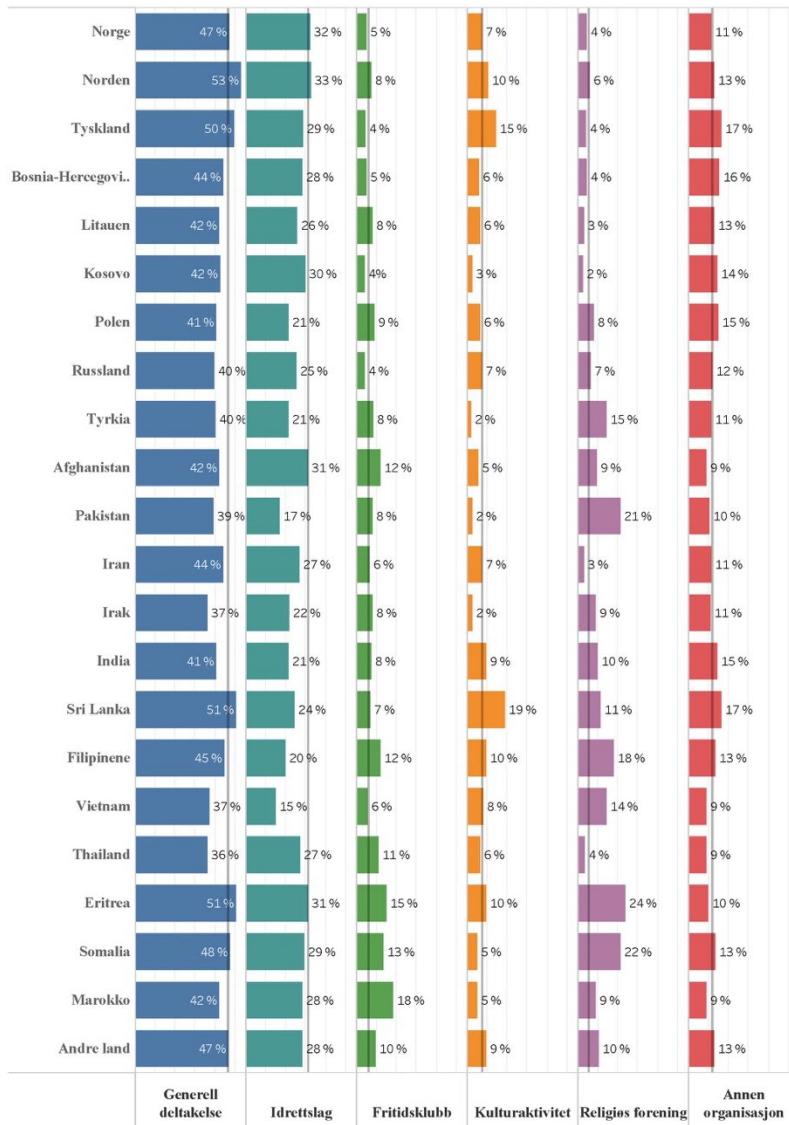
Et annet interessant mønster vises for deltakelse i kulturaktiviteter. Her er det flere jenter enn gutter som deltar blant ungdom med bakgrunn fra de fleste landgruppene i oversikten. Unntaket er ungdom med bakgrunn fra afrikanske og asiatiske land, hvor jenter og gutter deltar i omtrent like stor grad. Det er også relativt små kjønnsforskjeller blant ungdom med bakgrunn fra tidligere østeuropeiske land. For deltakelse i religiøse foreninger er det jevnt over små kjønnsforskjeller. Bare blant ungdom med foreldre fra Sør-Amerika er det riktignok en viss kjønnsforskjell, ved at noen flere jenter (4 prosentpoeng) enn gutter deltar i religiøse foreninger. Oppsummert kan vi si at de tydeligste kjønnsforskjellene samlet sett finnes blant ungdom med foreldre fra Afrika og Asia. Nesten for alle typer aktiviteter er det flere gutter enn jenter som deltar i disse gruppene av landbakgrunn. Det er videre slik at forskjellene mellom

jenter og gutter kommer tydeligst til uttrykk i idretten og i fritidsklubb-deltakelse.

De vanligste landbakgrunnene

I figur 6.3 har vi undersøkt forskjellene mellom ungdom fra enkeltlandene som har størst representasjon i vårt datamateriale, det vil si de landene der 50 eller flere ungdommer har oppgitt at foreldrene kommer fra landet ($n \geq 50$). I denne figuren inngår ungdom med bakgrunn fra Norge i en felles gruppe for ungdom med bakgrunn fra nordiske land.

Figur 6.3 Regelmessig deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter etter foreldres landbakgrunn. Horisontal linje viser landsgjennomsnitt. VGS-utvalget. Prosent.

Her vil vi ikke gå dypt inn i forskjellene mellom landene, men nøye oss med å slå fast at det innenfor de brede kategoriene av landområder som vi bruker i figur 6.1 og figur 6.2, er det nokså stor variasjon mellom enkeltland. For ungdom med bakgrunn fra afrikanske land (Marokko, Somalia og Eritrea) varierer andelene fra rundt 42 til 51 prosent. For dem med bakgrunn fra Asia

(Irak, Vietnam, Thailand, Tyrkia, Pakistan, India, Iran, Filippinene og Sri Lanka) er det også store variasjoner: fra 37 til om lag 51 prosent. Også for de europeiske landene (Kosovo, Polen, Litauen, Bosnia-Hercegovina, Tyskland og de nordiske landene) ser vi en betydelig variasjonsbredde, fra 41–42 prosent for ungdom med foreldre fra Kosovo og Polen til 53 prosent for unge med foreldre fra andre nordiske land.

Et annet interessant trekk i figuren er at vi ser en del markante utslag for noen av landene. I noen aktiviteter er det ungdom med enkelte landbakgrunn som peker seg ut med særlig høy eller lav gjennomsnittlig deltakelse. For fritidsklubber ser vi for eksempel høye andeler for ungdom fra Marokko, Eritrea, Somalia og Afghanistan – mens det er særlig lave andeler blant dem fra Tyskland, Kosovo og Russland. Når det gjelder kulturaktiviteter, ser vi at det er ungdom med foreldre fra Sri Lanka og Tyskland som er best representert, mens ungdom fra land som Kosovo, Tyrkia, Pakistan og Irak omtrent ikke er representert. Ser vi på deltakelse i religiøse organisasjoner, finner vi at én av fire ungdommer fra Eritrea og én av fem ungdommer fra Pakistan, Somalia og Filippinene oppgir at de er aktive på regelmessig basis. Når det gjelder idrett, er deltakelsen ganske høy på tvers av alle land, mens ungdom med bakgrunn fra Vietnam, Pakistan og Filippinene skiller seg ut ved at det er betydelig færre som deltar regelmessig i en idrettsforening av et slag.

Samlet sett forteller dette oss at det kan gi et feilaktig inntrykk å samle all ungdom med bakgrunn fra ulike geografiske landområder (som Afrika, Asia og Sør-Amerika) i én og samme gruppe. Teorier om innvandrerbefolkningens deltakelse antyder at det kan være spesifikke kjennetegn som er knyttet til familiens migrasjonsprosess og kulturelle bakgrunn, som påvirker hvorvidt personer deltar i ungdomsårene. Våre analyser har imidlertid vist at variasjonen mellom unge med innvandrerbakgrunn og innad i større landområder er betydelig. Det gir dermed begrenset informasjon å behandle unge med innvandrerbakgrunn som én gruppe. Vær imidlertid oppmerksom på at enkelte land er representert med relativt få ungdommer. Dette gir noe usikkerhet knyttet til resultatene fordelt på land.

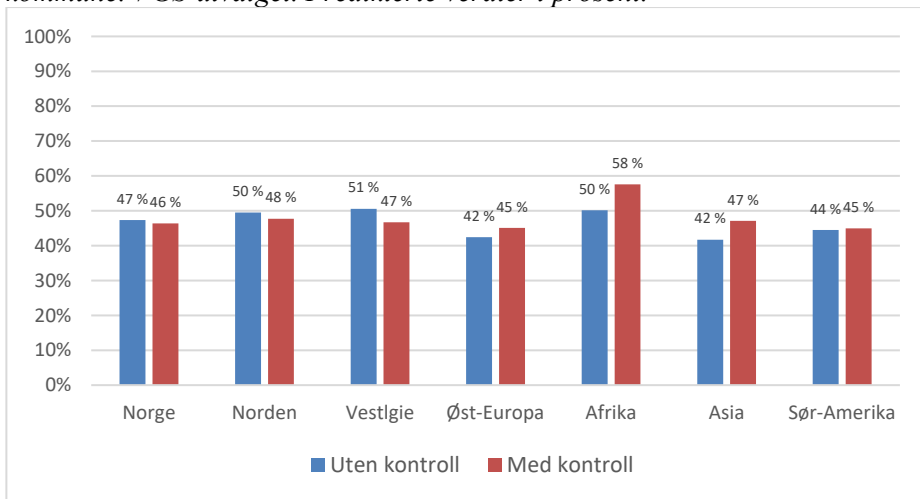
Betydningen av ulikhet i sosioøkonomiske ressurser

Et spørsmål som melder seg når det gjelder landbakgrunnsforskjeller, er hvordan de kan forklares. I datamaterialet vårt har vi ikke mulighet til å undersøke forklaringer som handler om barrierer som er knyttet til kulturell og religiøs tilhørighet. Derimot kan vi undersøke betydningen av ulikheter i sosioøkonomiske ressurser og av bosted. En mulig grunn til at deltakelsen er lavere blant ungdom med innvandrerbakgrunn, kan være at foreldre med innvandrerbakgrunn jevnt over har et lavere nivå av økonomiske og kulturelle ressurser, og at dette er med på å påvirke hvorvidt ungdommene deltar regelmessig eller ikke. En annen grunn til forskjellene i deltakelsen kan handle

om at det å ha innvandrerbakgrunn er relatert til å bo i spesifikke kommuner, der deltakelsen generelt sett er særlig høy eller lav.

Ettersom vi har mål på både sosioøkonomiske ressurser og kommunebakgrunn i Ungdata, har vi kjørt ut multivariate regresjonsanalyser der vi forsøker å isolere effekten av landbakgrunn ved å sammenligne ungdom som er like med tanke på sosioøkonomiske ressurser og bostedskommune. Er det slik at sannsynligheten for regelmessig deltakelse i fritidsorganisasjoner (totalt sett) blant ungdom med spesifikke landbakgrunner endrer seg substansielt når vi sammenligner dem som er like på disse variablene? Vi kan se resultatene fra disse regresjonsanalysene i figur 6.4. For hver landgruppe viser søylen lengst til venstre ungdommenes predikerte sannsynlighet for å delta på regelmessig basis. Disse estimatene er basert på regresjonsanalyser der bare landbakgrunn er inkludert som uavhengig variabel. I søylen til høyre, betegnet «Med kontroll», ser vi estimatene fra modellene der sosioøkonomisk status, bostedskommune, kjønn og klassetrinn er inkludert som kontrollvariabler.

Figur 6.4 Regelmessig deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter etter foreldres landbakgrunn med og uten kontroll for kjønn, sosioøkonomiske ressurser og kommune. VGS-utvalget. Predikerte verdier i prosent.

Det første vi ser, er at estimatene jevnt over endrer seg lite, men det er et klart mønster her. Mens sannsynligheten for deltakelse blant ungdom fra Norge, Norden og vestlige land synker i modellene med kontrollvariabler, så øker estimatene for deltakelse blant ungdom fra Øst-Europa, Afrika og Asia. Hadde ungdommene med disse landbakgrunnene i snitt hatt samme nivå på foreldrenes sosioøkonomiske status og lik sannsynlighet for å bo i ulike kommuner som ungdom med norsk bakgrunn, så hadde deltakelsen altså vært høyere i disse

landbakgrunnsgruppene. Ungdom med bakgrunn fra Afrika deltar i betydelig høyere grad enn ungdom med norsk bakgrunn når vi kontrollerer for sosioøkonomisk status og bostedskommune. En annen måte å si dette på er at ungdom med bakgrunn fra Afrika deltar mer enn det vi skulle forvente ut fra nivået på foreldrenes sosioøkonomiske ressurser og hvilke kommuner de er bosatt i. Hadde de hatt gjennomsnittlig skår på alle kontrollvariablene, f.eks. med tanke på foreldrenes ressursnivå, så hadde sannsynligheten for deltakelse vært henholdsvis åtte og fem prosentpoeng høyere. Hadde det samme vært tilfelle for ungdommer med foreldre fra vestlige land, så hadde sannsynligheten for deltakelse derimot vært fire prosentpoeng lavere enn den er i vårt datamateriale.

Avslutning og diskusjon

Denne rapporten har sett nærmere på ulikhetene i deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter blant barn og unge. Vi har brukt et unikt datamateriale, nemlig Ungdata, som dekker ungdom over hele landet, og som gjennomføres i store deler av ungdomspopulasjonen i skoletiden. Derfor bygger denne rapporten på analyser av eksepsjonelt mange respondenter. Dette har gitt oss muligheten til å undersøke variasjonene mellom ulike grupper av ungdom, forskjellene på tvers i landet og mellom ungdom med bakgrunn fra andre land enn Norge. Hovedbildet som tegner seg, og som også er støttet i tidligere forskning, er at en relativt høy andel unge deltar i organiserte fritidsaktiviteter regelmessig.

Rapporten viser fram flere nyanser i det overordnede bildet. Hvor hyppig ungdommene deltar i løpet av en uke varierer for det første en del, avhengig av hva slags type aktivitet det gjelder. Idretten er aktiviteten flest ungdom deltar i ukentlig eller oftere, mens regelmessig deltakelse i for eksempel fritidsklubber og religiøse foreninger er mindre vanlig. Et gjennomgående trekk er at deltakelsen går ned i løpet av ungdomstiden. Dette gjelder de aller fleste organisasjonstyper, med unntak av religiøse foreninger, der andelen aktive holder seg relativt stabil fra 8. trinn til Vg2. I likhet med annen forskning finner vi at jenter og gutter deltar omtrent like mye i organiserte fritidsaktiviteter i begynnelsen av ungdomstiden, men i snitt slutter jentene noe tidligere enn guttene etter hvert som de blir eldre. Det er særlig for deltakelse i idrettslag at dette mønsteret gjør seg gjeldende.

Tydelige sosiale forskjeller, særlig i idrett og kulturaktiviteter

Et hovedfunn i rapporten er at vi ser tydelige sosiale forskjeller i deltakelsen generelt sett. Slår vi sammen alle typene aktiviteter, er det en markert sosial gradient ved at ungdom som har mest ressurser i hjemmet, er de som i høyest grad deltar i organiserte fritidsaktiviteter. Forskjellene er betydelige. Ungdom fra hjem med høyest sosioøkonomisk status har nesten dobbelt så høy sannsynlighet for å delta i organiserte fritidsaktiviteter sammenlignet med dem som kommer fra hjem med lavest sosioøkonomisk status. I hvor stor grad sosioøkonomiske ressurser påvirker ungdommenes deltakelse, avhenger

imidlertid av hvilken type fritidsaktivitet vi studerer. Når vi skiller mellom ulike typer organiserte aktiviteter, ser vi at foreldrenes sosioøkonomiske bakgrunn slår ut for ungdommenes deltakelse i idrett, for kulturorganisasjoner (som musikkskole og korps) og for regelmessig deltakelse i andre organisasjoner. Når det gjelder regelmessig deltakelse i religiøse aktiviteter, finner vi imidlertid ikke forskjeller i foreldres sosioøkonomiske bakgrunn og ungdoms deltakelse, og når det gjelder deltakelse i fritidsklubber, så er sammenhengen omvendt: Der er det ungdom fra hjem med lavest sosioøkonomisk status som i størst grad deltar regelmessig.

Vi har også delt det sammensatte målet sosioøkonomiske ressurser opp i økonomiske og kulturelle ressurser i et forsøk på å komme nærmere et svar på hvilke aspekt ved familiens ressursituasjon som har størst betydning for deltakelsen. Ressursene har noe ulik betydning for de ulike typene organiserte fritidsaktiviteter. For idretten har økonomiske ressurser noe sterkere sammenheng med regelmessig deltakelse enn hva kulturelle ressurser har. Disse funnene harmonerer med andre studier, som har pekt på at de økonomiske ressursene er av særlig betydning for ungdoms deltakelse i den organiserte idretten (Strandbu mfl., 2017; Andersen & Bakken, 2019). For fritidsaktiviteter som kor, korps og musikkskole har kulturelle ressurser derimot størst betydning for regelmessig deltakelse.

Familieøkonomien betyr mer for deltakelse i idrettslag nå enn før

I den nokså korte tidsperioden fra 2015 til 2018 som vi har undersøkt i rapporten, er det stabile andeler av ungdom som deltar regelmessig. Dette gjelder uavhengig av type fritidsaktivitet. Andelen som deltar totalt sett, er relativt stabil. Et interessant funn er imidlertid at økonomiske ressurser har fått økt betydning for regelmessig deltakelse i idrett. Vi ser at ungdom med få økonomiske ressurser hadde en noe mindre sannsynlighet for å delta i idrett i 2018 enn hva de hadde i 2015. Dette kan tyde på at økonomiske barrierer for deltakelse i ungdomsidretten har økt i dette korte tidsrommet.

Analysene i denne rapporten gir ikke rom for å spekulere nærmere om årsaken. Til dette trengs utfyllende analyser og til dels andre typer data. Det blir imidlertid viktig å følge disse tendensene til økt sosial sortering over tid videre. Historisk har idretten vært opptatt av sosial utjevning og mottar omfattende offentlig støtte. Dersom denne trenden fortsetter, kan det på lengre sikt føre til at idrettsfeltet utvikler seg fra å være en viktig arena for inkludering av barn fra alle samfunnslag, uavhengig av sosioøkonomisk bakgrunn, til å bli et fritidsfelt som først og fremst aktiviserer ungdom fra midlere og høyere sosiale lag.

Små forskjeller etter fylke og sentralitetsgrad, men betydelige variasjoner mellom kommunene

Når det gjelder de geografiske forskjellene i ungdommenes deltakelse, ser vi ikke de store forskjellene. Med utgangspunkt i ungdommenes nærmiljø finner

vi at både i de mest sentrale og i de minst sentrale kommunene deltar ungdom i organiserte fritidsaktiviteter i nesten like stor grad. Men også her er det noen forskjeller som avsløres når vi skiller mellom ulike typer aktiviteter. I de mest sentrale kommunene er det høyere deltakelse i idretten og i religiøse foreninger enn blant dem som bor i de mindre sentrale kommunene. Når det gjelder klubb-deltakelse og kulturorganisasjoner, er mønsteret helt motsatt. Her ser vi at det er høyere andeler av deltakere i distriktene enn i de mest sentrale kommunene. For kategorien andre organisasjoner er ikke geografisk plassering noe som spiller inn på ungdommenes deltakelse i særlig grad. Vi har også undersøkt geografiske forskjeller med et annet mål: nemlig fylkestilhørighet.

Vi finner ikke store forskjeller i deltakelse her. Men når vi ser på hvordan sosioøkonomiske ressurser påvirker deltakelsen på tvers av kommuner som er mer og mindre sentrale, så finner vi at deltakelsen i mindre sentrale strøk er mindre påvirket av sosioøkonomiske ressurser enn hva tilfellet er i mer sentrale kommuner. En større andel av ungdom fra hjem med lavt nivå av sosioøkonomiske ressurser er med i fritidsaktiviteter i mindre sentrale kommuner sammenlignet med mer sentrale kommuner. Men til tross for at sosioøkonomiske ressurser i hovedsak virker likt inn på deltakelsesnivået i alle sentralitetskategoriene, så innebærer den ulike fordelingen av familier med ulike ressursnivåer at sammensetningen av ungdommene som deltar i organiserte fritidsaktiviteter, er langt mer preget av likhet mellom ungdom fra de ulike sosioøkonomiske kategoriene i de minst sentrale kommunene enn hva de er i de mest sentrale kommunene. I de mest sentrale kommunene er det en tydeligere overvekt av dem med de høyeste ressursnivåene blant ungdommene som deltar.

Større forskjeller blant unge med innvandrerbakgrunn enn i majoritetsbefolkningen

I kapitlet der vi undersøker forskjeller mellom unge med og uten innvandrerbakgrunn, peker det seg ut noen mønstre for ulikhet i deltakelsen. For det første finner vi forskjeller i deltakelse basert på foreldrenes landbakgrunn. Vi finner lavere deltakelse i regelmessige fritidsaktiviteter blant ungdom med foreldre fra Øst-Europa og Asia sammenlignet med ungdom med foreldre som er født i Norge, andre vestlige land eller Afrika. Ungdom med foreldre fra Afrika deltar minst like ofte som ungdom uten innvandrerbakgrunn. De er like aktive innenfor idretten, samtidig som de er betraktelig mer aktive i religiøse foreninger og fritidsklubber enn ungdom med norsk bakgrunn.

Vi ser også at det er større forskjeller mellom jenter og gutter blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Tydeligst kommer dette til syne blant ungdom med foreldre fra Afrika og Asia. Blant ungdom med disse landbakgrunnene er det flere gutter enn jenter som deltar i nesten alle aktivitetstypene. Kjønnsforskjellene er særlig store innen idretten, men de er også til stede i fritidsklubb-deltakelse. Vi finner også at flere unge med innvandrerbakgrunn

kommer fra familier med lav sosioøkonomisk status, som vi har analysert nærmere. Analysene viser at dersom ungdom fra Øst-Europa, Afrika og Asia hadde hatt samme nivå på foreldrenes sosioøkonomiske status og lik sannsynlighet for å bo i ulike kommuner som ungdom med norsk bakgrunn, hadde deltakelsen faktisk vært høyere i disse gruppene.

Analysen viser med andre ord variasjoner i deltakelsen etter foreldrenes landbakgrunn, både når man ser på deltakelsen samlet sett, og når man ser på kjennetegn som kjønn, geografi og sosioøkonomisk status. Videre tyder analysen på at sosioøkonomiske ressurser er en viktig del av forklaringen på de forskjellene vi ser mellom barn med og uten innvandrerbakgrunn.

Hvilke implikasjoner har funnene – og hva bør det forskes mer på framover?

Analysene i denne rapporten peker på at det fortsatt er *en betydelig sosial ulikhet* i ungdommenes deltakelse i fritidsaktiviteter. På noen områder ser utviklingen ut til å gå i «feil retning». Det at betydningen av økonomiske ressurser øker for regelmessig idrettsdeltakelse, tilsier at utviklingen her går i retning av større og ikke mindre sosiale forskjeller. Dette passer med resultatene i Frivillighetsbarometeret 2019, som rapporterer at den viktigste barrieren for frivillig deltakelse er økonomi. I Frivillighetsbarometeret melder 27 % av husstandene med 1 eller 2 barn under 15 år at de har latt være å delta i fritidsaktiviteter på grunn av høye kostnader (Frivillighet Norge, 2019). Det kan dermed se ut til at både frivillige organisasjoner og offentlige myndigheter kan ha en vei å gå for å nå målet i Fritidserklæringen om at ungdom skal kunne delta jevnlig i organiserte fritidsaktiviteter uavhengig av foreldrenes økonomiske og sosiale situasjon.

For noen aktiviteter er det imidlertid ikke sosioøkonomiske forskjeller å spore. På nasjonalt nivå deltar for eksempel ungdom med lite og mye ressurser nesten like mye på fritidsklubber og i religiøse foreninger. Vi har imidlertid sett at det er visse geografiske forskjeller i hvordan ressurser slår ut. Framtidig forskning bør derfor dykke ned i betydningen som sosioøkonomiske ressurser har i ulike typer kommuner for å predikere deltakelse i ulike typer fritidsaktiviteter. Mange faktorer, fra bredde i fritidstilbudet til infrastrukturen rundt og offentlig politikk for barn og unge, kan tenkes å spille inn og gi opphav til variasjoner på det kommunale nivået.

Funnene i analysene våre kan også vitne om *en viss sosial sortering* i fritidsaktivitetene. For det første ser det ut til å være en kanalisering av ungdom med ulike ressurstyper inn i ulike fritidsaktiviteter. For eksempel ser et høyt hjemlig økonomisk ressursnivå ut til å kanalisere ungdommene inn i idrett. For deltakelse i kulturorienterte fritidsaktiviteter er det kulturelle ressurser som særlig øker sannsynligheten for deltakelse. For det andre ser vi også ulik betydning av landbakgrunn. Ungdom med enkelte landbakgrunner deltar i noen typer aktiviteter i både særlig høy og særlig liten grad.

Dette betyr at en del ungdomsgrupper har en tendens til å være særlig tilsluttet eller avskåret fra enkelte typer fritidsaktiviteter. Det innebærer også at deltakelse i aktiviteter ikke nødvendigvis innebærer at ungdommene eksponeres for ungdom med andre sosiale bakgrunner, men at de ofte vil delta side om side med ungdom som gjerne ligner dem selv. Dette kan særlig være tilfelle i den grad deltakelsen i spesifikke klubber eller foreninger er preget av sosial bakgrunn, enten ut fra sosioøkonomiske ressurser eller landbakgrunn, gitt at slike faktorer er geografisk sortert – eller at ungdom og familier med spesifikke sosiale bakgrunner selv selekterer seg til spesifikke klubber og foreninger. I Nederland har man for eksempel funnet at det er en klar etnisk segregering i idrettslag (van Haften, 2019). Dette har vi ikke mulighet for å studere med Ungdataundersøkelsen – men det er et viktig spørsmål som man kan nærme seg ved hjelp av andre forskningsmetoder og data.

Det faktum at jentene i større grad enn guttene forsvinner fra den organiserte fritiden i løpet av ungdomsårene, er en annen trend som rapporten avdekker, og som innbyr til ytterligere utforskning. Bakken (2019b) finner at det store flertallet av ungdom som har sluttet med organisert idrett, fortsatt driver med en eller annen form for trening – og at mange av dem også gjør det relativt ofte. Kjønnssdimensjonen i dette kan imidlertid være et spor å følge videre: Hvor blir jentene av? Går de på treningsstudio i stedet for å drive med organisert idrett? Eller bruker de fritiden på andre aktiviteter? Er frafallet større blant jenter med innvandrerbakgrunn? Her er det behov for mer forskning.

I denne rapporten har vi vært opptatt av å forstå hvordan ungdoms regelmessige deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter ser ut, og vi har derfor operert med et mål på deltakelse som er relativt strengt i den forstand at man må drive med én aktivitet minst én gang i uken for å bli registrert som deltakende. Dette inklusjonskriteriet kan gjøre at vi systematisk underrapporterer deltakelsen i noen typer foreninger, som kulturorganisasjoner og religiøse foreninger, hvor man kanskje har mindre hyppig aktivitetsfrekvens, men hvor aktiviteten like fullt foregår på regelmessig basis. Inklusjonskriteriet favoriserer også idrettsforeninger, ettersom de fleste idrettslag for ungdom har hyppige treninger. Det er dermed en mulighet for at den skjevfordelingen vi rapporterer basert på sosioøkonomisk status og innvandrerbakgrunn, ville vært mindre uttalt om vi hadde benyttet et mindre strengt inklusjonskriterium.

Denne rapporten ser utelukkende på (voksen)organiserte fritidsaktiviteter. Det er derfor sannsynlig at vi ikke fanger opp alt av fritidstilbud for ungdom, f.eks. tilbud initiert av ungdommene selv eller ukentlig trening på treningsstudio. Med tanke på frafallet som rapporteres fra ungdomsskole og til VG2, er det et interessant spørsmål om en del av dem som kobler seg av de voksenstyrte aktivitetene, dukker opp i andre mer ungdomsstyrte initiativ som ikke plukkes opp av vår studie. En naturlig utvidelse av denne rapporten vil derfor være å se nærmere på de ungdommene som rapporterer at de deltar

mindre enn én gang i uken, og undersøke hvilke aktiviteter de deltar i, og om de skiller seg vesentlig fra dem som er inkludert i vår studie.

Dette reiser også et bredere spørsmål om hvordan sosioøkonomiske ulikheter påvirker ungdommens fritid, noe som også kan ha implikasjoner for politikken på dette området. På den ene siden er det viktig at de unge har sin egen frivillighet, og at barn og unge har like muligheter til å delta i organiserte fritidsaktiviteter. På den andre siden tar de unges fritid mange former, og det offentlige rommet for dette er på mange måter begrenset utover de frivillige organisasjonene. Spørsmålet er hvilken vekt man legger til ulike former for deltakelse og aktivitet og hvordan en fritidspolitikk for barn og unge skal kunne ta hensyn til begge deler og hva den i så fall skal innebære. Samtidig kan sosioøkonomiske forskjeller slå ut forskjellig for deltakelsen på ulike fritidsarenaer, og mens noen typer tiltak kan fungere godt for inkluderingen i organiserte fritidsaktiviteter, kan det være behov for andre tiltak når det gjelder andre typer aktiviteter. Et eksempel på et tiltak som i orienterer seg mot organiserte aktiviteter, er Fritidskoret, som nå prøves ut i en rekke kommuner (Arnesen, Grødem, Eimhjellen & Ervik, 2021).

Denne rapporten gir ny kunnskap om sosioøkonomiske, geografiske og landbakgrunnsmessige forskjeller i barn og unges deltakelse i jevnlige, faste organiserte fritidsaktiviteter. Samtidig peker funnene også i retning av en rekke kunnskapsbehov som det vil være viktig å dekke i videre forskning på både deltakelse i frivillighet og fritid og oppvekstvilkår generelt.

Litteratur

- Andersen, P. L. & Bakken, A. (2019). Social class differences in youths' participation in organized sports: What are the mechanisms? *International Review for the Sociology of Sport*, 54(8), 921–937. <https://doi.org/10.1177/1012690218764626>
- Andersen, P. L. & Seland, I. (2019). Fritidsklubber i et folkehelseperspektiv. Ungdataanalyser 2015–2017 og analyse av statlige dokumenter 2007–2017. NOVA-notat 1/2019. Oslo: NOVA, Høgskolen i Oslo og Akershus. Hentet fra: <https://fagarkivet-hioa.archive.knowledgearc.net/bitstream/handle/20.500.12199/1312/NOVA-Notat-1-2019-Fritidsklubber-i-et-folkehelseperspektiv.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Arnesen, D., Grødem, A.S., Eimhjellen, I. & Ervik, R. (2021). Delrapport: Følgforskning og evaluering av forsøk med fritidskortordninger : Erfaringer fra forsøkskommunen implementering av Fritidskortet. Rapport x-2021 Oslo : Institutt for samfunnsforskning.
- Bakken, A, Frøyland, R. & Sletten, M. (2016) Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier Ungdata-undersøkelsene? NOVA Rapport 3/16. Oslo : NOVA, OsloMet.
- Bakken, A. (2020). Ungdata. Ung i Distrikts-Norge. NOVA Rapport 3/20. Oslo : NOVA, Oslomet
- Bakken, A. (2017). Ungdata. Nasjonale resultater 2017. NOVA rapport 10/17. Oslo: NOVA/Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Bakken, A. (2018). Ungdata 2018. Nasjonale resultater. NOVA Rapport 8/18. Oslo : NOVA, OsloMet.
- Bakken, A. (2019a). Ungdata. Nasjonale resultater 2019, NOVA Rapport 9/19. Oslo: NOVA, OsloMet.
- Bakken, A. (2019b). Idrettens posisjon i ungdomstida. Hvem deltar og hvem slutter i ungdoms-idretten? NOVA Rapport 2/19. Oslo : NOVA, OsloMet.
- Bakken, A. & Strandbu, Å. (2016). Idrettsdeltakelse og trening blant ungdom i Oslo – barrierer, frafall og endringer over tid. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

- Bartko, T. W. & Eccles J. S., (2003) Adolescent Participation in Structured and Unstructured Activities: A Person-Oriented Analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 32(4), 233–241. <https://doi.org/10.1023/a:1023056425648>
- Bjørklund, T. & Bergh, J. (2013). Lokalvalget i skyggen av 22. juli. I: Johannes Bergh & Dag Arne Christensen (red.), *Et robust lokaldemokrati : lokalvalget i skyggen av 22. juli 2011*. Abstrakt forlag.
- Currie, C., Elton, R. A., Todd, J. & Platt, S. (1997). Indicators of socioeconomic status for adolescents: the WHO Health Behaviour in School-aged Children Survey. *Health Education Research*, 12(3), 385–397.
- Currie, C., Molcho, M., Boyce, W., Holstein, B., Torsheim, T. & Richter, M. (2008). Researching health inequalities in adolescents: The development of the Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) Family Affluence Scale. *Social Science & Medicine*, 66, 1429–1436.
- Djuve, A. B., Gulløy, E., Kavli, H. C. & Berglund, F. (2009) Datafangst når minoritetsbefolkningen er målgruppe. Fafo-rapport 2009:24. Oslo: Fafo.
- Eimhjellen, E. & Arnesen, S. (2018) Organisasjonsengasjement blant innvandrere. Rapport 2018-3. Bergen/Oslo : Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Eimhjellen, I. (2016). Innvandrere si deltagelse i norsk frivilligliv – nye tal og metodiske utfordringar. Rapport 2016-3. Bergen/Oslo : Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Eimhjellen, I. & Fladmoe, A. (2020). Frivillighet, klasse og sosial ulikhet: Norsk frivillighet i et klasseperspektiv. Rapport 2020:1. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Eimhjellen, I. & Segard, S. B. (2010). Etniske minoriteter og frivillige organisasjoner. Rapport 2010-8. Bergen/Oslo : Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Eimhjellen, I., Steen-Johnsen, K., Folkestad, B. & Ødegård, G. (2018). Changing patterns of volunteering and participation. I B. Enjolras & K. Strømsnes (red.), *Scandinavian Civil Society and Social Transformations: The Case of Norway*. Springer.
- Enjolras, B. & Wollebæk, D., (2010) Frivillige organisasjoner, sosial utjevning og inkludering. Rapport 2010-2. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Epland, J. & Normann, T. M. (2019). Flere barn med vedvarende lave husholdningsinntekter. Oslo : Statistisk sentralbyrå.
- Fladmoe, A., Arnesen, D. & Sivesind, (2017). Oppdaterte tall om frivillig innsats i Norge, 1998–2017. Rapport 2018-2. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

- Folkestad, B. & Mjelde, H. L. (2016). Varierer aktivt organisasjonsmedlemskap etter kommunale kjennetegn? Rapport 2016-1. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Folkestad, B., Christensen, D. A., Strømsnes, K. & Selle, P. (2015). Frivillig innsats i Noreg 1998–2014: Kva kjenneteikner dei frivillige og kva har endra seg? Rapport 2015-4. Bergen/Oslo : Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Friberg, J. H. (2005). Ungdom, fritid og deltakelse i det flerkulturelle Oslo. Fafo-notat 2005:16. Oslo: Fafo.
- Frivillighet Norge (2019). Frivillighetsbarometeret. Rapport.
<https://www.frivillighetnorge.no/nyheter/frivillighetsbarometeret-2019>
- Gjertsen, H. & Olsen, T. (2011). Mangfold og engasjement i motvind. En studie av åpne fritidstiltak for ungdom. NF-rapport nr. 1/2011. Bodø: Nordlandsforskning. Hentet fra: http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/132499-1412591314/Dokumenter/Rapporter/2011/Rapport_01_2011.pdf
- Høydahl, E. (2020). Sentralitetsindeksen: Oppdatering med 2020-kommuner. SSB-notat. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Kränge, O. & Strandbu, Å. (2004). Ungdom, idrett og friluftsliv. Skillelinjer i ungdomsbefolkningen og endringer fra 1992 til 2002. NOVA rapport 16/4. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Kulturdepartementet (2019a) Meld. St. 8 (2018–2019). Kulturens kraft. Kulturpolitikk for framtida. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-8-20182019/id2620206/>
- Kulturdepartementet (2019b). Meld. St. 10 (2018–2019). Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig — Den statlege frivillighetspolitikken. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-10-20182019/id2621384/>
- Lareau, A. (2003). Unequal childhoods. Class, race, and family life. Berkeley: University of California Press.
- Mahoney, J. L., Eccles, J. S. & Larson, R. W. (2004). Processes of Adjustment in Organized Out-of-School Activities: Opportunities and Risks. *New Directions for Youth Development*, 101, s. 115–144.
- Mayer, S. E. (1997). What money can't buy: family income and children's life chances. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Musick, M. A. & Wilson, J. (2008). *Volunteers: A social profile*. Bloomington: Indiana University Press
- Myrli, T. R. & Mehus, I. (2015). Ulikhet i rekruttering og frafall i den organiserte idretten i Trondheim. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 15(1).
- Nordø, Å. D., Wollebæk, D. & Christensen, D. A. (2011). Ung frivillighet i Norge. Endring og kontinuitet i unges frivillige engasjement 1998-2009, rapport 6/2011. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

- Qvist, H.-P. Y. (2018). Secular and religious volunteering among immigrants and natives in Denmark. *Acta Sociologica*, 61(2), 202–218.
<https://doi.org/10.1177/0001699317717320>
- Reitlo, L. S. (2013) Kjønnforskjeller i barne- og ungdomsidretten : NIFs aktivitetstall 2006–2011. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning
- Samdal, O., Mathisen, F. K. S., Torsheim, T., Diseth Å. R., Fismen, A-S., Larsen, T. Wold, B. & Årdal, E. (2016). Helse og trivsel blant barn og unge. Universitetet i Bergen. Sivesind, 2012
- Sichling, F. & Plöger, J. (2018). Leisurely encounters: Exploring the links between neighborhood context, leisure time activity and adolescent development. *Children and Youth Services Review*, 91, 137–148.
<https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.06.001>
- Sletten, M. A., Strandbu, Å. & Gilje, Ø. (2015). Idrett, dataspilling og skole – konkurrerende eller «på lag»? *Norsk pedagogisk tidsskrift* 05/2015 (Volum 99).
- Strandbu, Å. & Bakken, A. (2007). Aktiv Oslo-ungdom: en studie av idrett, minoritetsbakgrunn og kjønn. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Strandbu, Å., Gulloy, E., Andersen, P. Lie., Seippel, Ø. & Dalen, Bergesen, H. (2017). Ungdom, idrett og klasse: Fortid, samtid og framtid. *Norsk Sosiologisk Tidsskrift*, 1(2), 132–151. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2017-02-03>
- Tocqueville, A. de (2000). *Democracy in America*. New York: Bantam Doubleday Dell.
- van Haaften, A. F. 2019. Do birds of a feather play football together? A study on ethnic segregation in Dutch amateur football. *European Journal for Sport and Society* 16 (2):146–163. doi: 10.1080/16138171.2019.1620411.
- Wollebæk, D. (2001), Modernisering av organisasjonssamfunnet. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 1:69–87.
- Wollebæk, D. & Sivesind, K. H. (2010). Fra folkebevegelse til filantropi? Frivillig innsats i Norge 1997–2009. Rapport 2010-3. Oslo/Bergen : Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Wollebæk, D., Sætrang, S. & Fladmoe, A. (2015). Betingelser for frivillig innsats : Motivasjon og kontekst. Rapport 2015-1. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Ødegård, G. (2006). Ungdom og frivillig organisering i Norge. I NOU 2006:13. *Fritid med mening. Statlig støttepolitikk for frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet
- Ødegård, G. (2007). Troløs ungdom. Endringer i ungdoms deltakelse i frivillige organisasjoner fra 1992 til 2002. I Strandbu & Øia (red): *Ung i Norge. Skole, fritid og ungdomskultur*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

-
- Ødegård, G. & Fladmoe, A. (2017). Samfunnsengasjert ungdom: Deltakelse i politikk og organisasjonsliv blant unge i Oslo. Rapport 2017-2. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Ødegård, G., Loga, J., Steen-Johnsen, K. & Ravneberg, B. (2014). Fellesskap og forskjellighet. Integrasjon og nettverksbygging i flerkulturelle lokalsamfunn. Oslo: Abstrakt forlag.

Vedlegg

Vedleggstabell 3.1. Hovedutvalg (utvalg 1): Nasjonalt representative data for ungdomsskolen og Vg1–Vg2 (tverrsnitt)

<i>Idrettslag</i>		
	<i>N</i>	<i>Prosent</i>
<i>Ingen ganger</i>	104 258	42,4
<i>1–2 ganger</i>	20 708	8,4
<i>3–4 ganger</i>	20 620	8,4
<i>5 ganger eller mer</i>	86 761	35,3
<i>Missing</i>	13 643	5,5
<i>Total</i>	245 990	100

<i>Fritidsklubb/ungdomshus/ungdomsklubb</i>		
	<i>N</i>	<i>Prosent</i>
<i>Ingen ganger</i>	167 928	68,3
<i>1–2 ganger</i>	33 656	13,7
<i>3–4 ganger</i>	11 713	4,8
<i>5 ganger eller mer</i>	12 693	5,2
<i>Missing</i>	20 000	8,1
<i>Total</i>	245 990	100

<i>Religiøs forening</i>		
	<i>N</i>	<i>Prosent</i>
<i>Ingen ganger</i>	167 928	68,3
<i>1–2 ganger</i>	33 656	13,7
<i>3–4 ganger</i>	11 713	4,8
<i>5 ganger eller mer</i>	12 693	5,2
<i>Missing</i>	20 000	8,1
<i>Total</i>	245 990	100

<i>Korps/kor/orkester</i>		
	<i>N</i>	<i>Prosent</i>
<i>Ingen ganger</i>	182 389	74,1
<i>1–2 ganger</i>	25 165	10,2
<i>3–4 ganger</i>	8 899	3,6
<i>5 ganger eller mer</i>	8 254	3,4
<i>Missing</i>	21 283	8,7
<i>Total</i>	245 990	100
<i>Kulturskole/musikkskole</i>		
	<i>N</i>	<i>Prosent</i>
<i>Ingen ganger</i>	209 001	85
<i>1–2 ganger</i>	5 166	2,1
<i>3–4 ganger</i>	4 419	1,8
<i>5 ganger eller mer</i>	5 876	2,4
<i>Missing</i>	21 528	8,8
<i>Total</i>	245 990	100
<i>Annen organisasjon, lag eller forening</i>		
	<i>N</i>	<i>Prosent</i>
<i>Ingen ganger</i>	197 324	80,2
<i>1–2 ganger</i>	8 457	3,4
<i>3–4 ganger</i>	9 251	3,8
<i>5 ganger eller mer</i>	8 906	3,6
<i>Missing</i>	22 052	9
<i>Total</i>	245 990	100

Vedleggstabell 3.2 Utvalg 2: nasjonalt representative data fra ungdomsskolen og Vg1–Vg2 (tidsserie)

	2015		2016		2017		2018	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Kjønn								
Menn	84 175	50,66	106 868	50,68	106 868	50,68	115 606	50,82
Kvinner	81 977	49,34	106 868	49,32	105 652	49,32	111 855	49,18
Klasse								
8. trinn	36 978	22,06	48 019	22,16	48 626	22,32	48 525	21,39
9. trinn	36 723	21,91	46 815	21,60	46 884	21,52	47 063	20,74
10. trinn	36 732	21,91	47 201	21,78	46 837	21,50	46 214	20,37
Vg1	34 489	20,57	45 323	20,91	44 653	20,50	47 478	20,93
Vg2	22 718	13,55	29 382	13,56	30 813	14,15	37 597	16,57
Økonomiske ressurser								
Minst	72 588	44,22	77 072	36,12	69 187	31,83	60 390	26,68
Middels	41 689	25,40	72 915	34,17	84 922	39,07	99 294	43,87
Mest	49 867	30,38	63 371	29,70	63 245	29,10	66 639	29,44
Kulturelle ressurser								
Minst	73 229	44,66	96 980	45,64	98 962	46,36	106 116	47,86
Middels	56 248	34,30	73 184	34,44	72 596	34,01	73 680	33,23
Mest	34 496	21,04	42 334	19,92	41 908	19,63	41 918	18,91
Kommuner	322		393		391		394	
Totalt	171 339		221 561		223 077		233 223	

Vedleggstabell 3.3 Nasjonalt representative data for videregående i perioden 2017–2019 (tverrsnitt).

<i>Idrettslag</i>		
	<i>N</i>	<i>Prosent</i>
<i>Ingen ganger</i>	64 657	56,4
<i>1–2 ganger</i>	9 270	8,1
<i>3–4 ganger</i>	7 126	6,2
<i>5 ganger eller mer</i>	26 404	23
<i>Missing</i>	7 232	6,3
<i>Total</i>	114 689	100
<i>Fritidsklubb/ungdomshus/ungdomsklubb</i>		
	<i>N</i>	<i>Prosent</i>
<i>Ingen ganger</i>	89 640	78,2
<i>1–2 ganger</i>	9 480	8,3
<i>3–4 ganger</i>	2 990	2,6
<i>5 ganger eller mer</i>	3 025	2,6
<i>Missing</i>	9 554	8,3
<i>Total</i>	114 689	100
<i>Religiøs forening</i>		
	<i>N</i>	<i>Prosent</i>
<i>Ingen ganger</i>	92 599	80,7
<i>1–2 ganger</i>	6 648	5,8
<i>3–4 ganger</i>	2 574	2,2
<i>5 ganger eller mer</i>	3 139	2,7
<i>Missing</i>	9 729	8,5
<i>Total</i>	114 689	100
<i>Korps/kor/orkester</i>		
	<i>N</i>	<i>Prosent</i>
<i>Ingen ganger</i>	98 370	85,8
<i>1–2 ganger</i>	2 195	1,9
<i>3–4 ganger</i>	1 622	1,4
<i>5 ganger eller mer</i>	2 421	2,1
<i>Missing</i>	10 081	8,8
<i>Total</i>	114 689	100

<i>Kulturskole/musikkskole</i>		
	<i>N</i>	<i>Prosent</i>
<i>Ingen ganger</i>	95 947	83,7
<i>1–2 ganger</i>	2 979	2,6
<i>3–4 ganger</i>	2 649	2,3
<i>5 ganger eller mer</i>	2 865	2,5
<i>Missing</i>	10 249	8,9
<i>Total</i>	114 689	100

<i>Annen organisasjon, lag eller forening</i>		
	<i>N</i>	<i>Prosent</i>
<i>Ingen ganger</i>	80 408	70,1
<i>1–2 ganger</i>	12 094	10,5
<i>3–4 ganger</i>	5 143	4,5
<i>5 ganger eller mer</i>	7 127	6,2
<i>Missing</i>	9 917	8,6
<i>Total</i>	114 689	100

Vedleggstabell 3.4. Konstruksjon av samlemål for regelmessig deltakelse i kulturaktivitet.

	<i>Kulturskole/musikkskole</i>		<i>Korps/kor/orkester</i>	
	<i>N</i>	<i>Prosent</i>	<i>N</i>	<i>Prosent</i>
<i>Ingen ganger</i>	197 324	88	209 001	93
<i>1–2 ganger</i>	8 457	4	5 166	2
<i>3–4 ganger</i>	9 251	4	4 419	2
<i>5 ganger eller mer</i>	8 909	4	5 876	3

<i>Regelmessig deltakelse i kulturaktivitet</i>			
	<i>N</i>	<i>Prosent</i>	
<i>Deltar ikke/sjeldent</i>	203 348	89	
<i>Regelmessig deltakelse</i>	23 876	11	

Vedleggstabell 4.1. SØS fordelt på fylke % og N

	Lav SØS	Lav-middels SØS	Middels SØS	Høy-middels SØS	Høy SØS
Norge	21 %	20 %	22 %	17 %	20 %
Østfold	24 % 3 479	21 % 3 034	23 % 3 250	15 % 2 169	17 % 2 471
Akershus	16 % 4 981	16 % 4 900	21 % 6 457	19 % 5 910	27 % 8 283
Oslo	20 % 4 308	15 % 3 240	20 % 4 286	18 % 3 786	28 % 5 944
Hedmark	22 % 1 860	24 % 1 957	21 % 1 772	15 % 1 212	18 % 1 503
Oppland	22 % 1 988	23 % 2 011	23 % 1 992	14 % 1 249	18 % 1 600
Buskerud	23 % 3 007	21 % 2 732	22 % 2 875	16 % 2 103	19 % 2 556
Vestfold	19 % 1 827	19 % 1 882	24 % 2 362	18 % 1 787	20 % 1 904
Telemark	24 % 2 140	21 % 1 878	23 % 2 043	15 % 1 325	18 % 1 609
Aust-Agder	23 % 1 443	21 % 1 317	22 % 1 385	16 % 1 015	17 % 1 082
Fylke Vest-Agder	23 % 2 221	20 % 1 969	23 % 2 306	17 % 1 630	17 % 1 709
Rogaland	19 % 4 936	19 % 4 972	23 % 5 826	17 % 4 462	21 % 5 367
Hordaland	20 % 4 058	21 % 4 145	23 % 4 583	17 % 3 464	19 % 3 808
Sogn og Fjordane	21 % 1 151	24 % 1 320	24 % 1 292	15 % 844	16 % 865
Møre og Romsdal	20 % 2 396	22 % 2 654	23 % 2 764	17 % 2 068	17 % 1 993
Sør-Trøndelag	20 % 2 804	20 % 2 782	23 % 3 196	17 % 2 425	20 % 2 781
Nord-Trøndelag	21 % 1 616	23 % 1 779	23 % 1 711	16 % 1 241	16 % 1 238
Nordland	25 % 2 729	22 % 2 391	25 % 2 737	15 % 1 692	13 % 1 482
Troms	23 % 1 659	21 % 1 577	24 % 1 756	16 % 1 208	16 % 1 153
Finnmark	26 % 995	24 % 904	25 % 947	15 % 556	11 % 418

Vedleggstabell 4.2. Sosioøkonomiske ressurskategorier fordelt på sentralitet

	Lav SØS	Lav-middels SØS	Middels SØS	Høy-Middels SØS	Høy SØS
1 Mest sentral	18 %	15 %	20 %	19 %	28 %
	7 695	6 246	8 474	7 850	11 768
2	18 %	18 %	22 %	18 %	23 %
	10 139	9 942	12 388	10 129	12 524
3	21 %	21 %	23 %	17 %	19 %
	14 080	13 808	15 478	11 030	12 426
4	23 %	23 %	23 %	16 %	16 %
	10 497	10 558	10 634	7 216	7 304
5 Minst sentral	25 %	24 %	23 %	14 %	13 %
	6 804	6 585	6 321	3 795	3 632

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

Rapport 2021:01

<p><i>Forfatter/Author</i> Sigurd Eid Jacobsen, Patrick Lie Andersen, Åsta Dyrnes Nordø, Mira Sletten og Daniel Arnesen</p>
<p><i>Tittel/Title</i> Ulikhet i deltakelse blant grupper av unge Deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter blant unge i Norge</p>
<p><i>Sammendrag</i> Deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter er for barn og ungdom en viktig kilde til fellesskap, identitet og mestring. Det er imidlertid grunn til å tro at sosioøkonomiske forskjeller fortsetter å gjøre seg gjeldende i barn og unges deltakelse i slike aktiviteter. Kunnskap om dette er viktig for å forstå endringer i barn og unges oppvekstvilkår i Norge.</p> <p>Denne rapporten belyser sosioøkonomiske forskjeller i barn og unges deltakelse i organisert fritid og gir kunnskap om hvilke økonomiske og sosiale barrierer som hindrer deltakelse, samt geografiske variasjoner i deltakelse og forskjeller i deltakelse mellom unge med minoritets- og majoritetsbakgrunn. Analysene i rapporten er basert på ungdataundersøkelser: nasjonale representative tverrsnitts- og tidsseriedata for ungdomsskole og videregående fra 2014 til 2019 og tilsvarende data for videregående for perioden 2017–2019.</p> <p>Et hovedfunn i rapporten er at vi ser tydelige sosiale forskjeller i deltakelse generelt sett. Ungdom fra hjem med høyest sosioøkonomisk status har nesten dobbelt så høy sjanse for å delta i organiserte fritidsaktiviteter sammenlignet med dem som kommer fra hjem med lavest sosioøkonomisk status. Når vi skiller mellom ulike typer organiserte aktiviteter, ser vi at foreldrenes sosioøkonomiske bakgrunn slår ut for ungdoms deltakelse i idrett, kultur og andre typer organisasjoner. Vi finner også forskjeller i deltakelse basert på foreldres landbakgrunn. Det er videre større forskjeller mellom jenter og gutter blant ungdom med innvandrerbakgrunn enn blant dem uten, og samtidig at flere unge med innvandrerbakgrunn som deltar kommer fra familier med lav sosioøkonomisk status. Når det gjelder geografiske forskjeller i ungdoms deltakelse, ser vi ikke de store forskjellene.</p>
<p><i>Emneord</i> Barn, ungdom, deltakelse, organiserte fritidsaktiviteter, sosioøkonomiske forskjeller</p>
<p><i>Summary</i> Participation in organized leisure activities is for children and youth an important source of community, identity and self-mastery. However, there is reason to believe that socio-economic differences continue to be reflected in the children and youth participation in such activities. Knowledge of this is important for understanding changes in children and young people's upbringing conditions in Norway.</p> <p>This report examines socio-economic differences in children and youths' participation in organized leisure activities and to provide knowledge about the economic and social that hinders participation, as well as geographical variations in participation and differences in participation between youth with minority and majority backgrounds. The analyzes in the report are based on the Ungdata surveys: nationally representative cross-sectional and time series data for junior and senior high school from 2014 to 2019 and data for upper secondary school for the period 2017–2019.</p>

A main finding in the report is that there are clear social differences in participation in general. Children and youth from homes with the highest socio-economic status have almost twice as high a chance of participating in organized leisure activities compared to those who come from homes with the lowest socio-economic status. When we distinguish between different types of organized activities, we see that the parents' socio-economic background affects participation in sports, culture and other types of organizations. We also find differences in participation based on parents' country background. There are also greater differences between girls and boys among young people with an immigrant background than among those without, and at the same time more young people with an immigrant background who participate come from families with low socio-economic status. When it comes to geographical differences in youth participation, we do not find any large differences.

Index terms

Children, youth, participation, organized leisure activities, socioeconomic differences

Deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter er for barn og ungdom en viktig kilde til fellesskap, identitet og mestring. Det er imidlertid grunn til å tro at sosioøkonomiske forskjeller fortsetter å gjøre seg gjeldende i barn og unges deltakelse i slike aktiviteter. Kunnskap om dette er viktig for å forstå endringer i barn og unges oppvekstvilkår i Norge.

Denne rapporten belyser sosioøkonomiske forskjeller i barn og unges deltakelse i organisert fritid og gir kunnskap om hvilke økonomiske og sosiale barrierer som hindrer deltakelse, og dessuten geografiske variasjoner i deltakelse og forskjeller i deltakelse mellom unge med minoritets- og majoritetsbakgrunn. Analysene i rapporten er basert på ungdataundersøkelser: nasjonale representative tverrsnitts- og tidsseriedata for ungdomsskole og videregående fra 2014 til 2019 og tilsvarende data for videregående for perioden 2017–2019.

ISBN (print): 978-82-7763-693-1
ISBN (online): 978-82-7763-694-8

ISSN (print): 1891-2168
ISSN (online): 1891-2176

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
c/o ISF
Munthes gate 31
Pb. 3233 Elisenberg
0208 Oslo

www.sivilsamfunn.no